

BØRN I KIRKEN
KIRKEN I KØBENHAVN

BØRN I KIRKEN

**RAPPORT OM BØRNEFAMILIERS BRUG AF FOLKEKIRKEN OG FORHOLD
TIL KIRKE OG KRISTENDOM I KØBENHAVN OG PÅ FREDERIKSBERG**

Rapporten er udarbejdet af:
Ida Dietz
Christina Sønderskov Iversen
Stiftsudvalget Børn i kirken, Københavns Stift og
Frederiksberg Provsti
2018

Indholdsfortegnelse

Indledning	2
Rapportens opbygning	3
Undersøgellesdesign	3
Fakta om folkekirken i København og på Frederiksberg	4
Børneaktiviteter i folkekirkerne i København og på Frederiksberg	4
Frekvenser for børneaktiviteter	5
Forældrene og folkekirken	6
”Mindsets”- Hvorfor kommer forældrene til kirkens børneaktiviteter?	6
Spørgeskemaundersøgelse	7
<i>Hvem er de - køn, alder og uddannelse?</i>	7
<i>Medlemskab af folkekirken</i>	8
<i>Dåb eller ej</i>	8
<i>Forældrenes holdninger til dåben</i>	9
<i>Hvilke aktiviteter har forældrene deltaget i?</i>	10
<i>Hvad betyder det for forældrene at tage deres børn med i kirken?</i>	11
<i>En generel tilfredshed med kirkens børneaktiviteter</i>	12
<i>Aktiviteters sociale aspekt</i>	13
<i>De ansattes betydning</i>	14
<i>Musik, bibelhistorier og kristne værdier</i>	14
<i>Tilknytning til kirken</i>	16
<i>Et spørgsmål om tro</i>	17
<i>Forældrenes religiøse praksis</i>	17
Interviews	18
<i>Forældrenes religiøse socialisering</i>	18
<i>Forældrenes tro og trosforestillinger</i>	19
<i>Forældrenes syn på kristendom og kirke</i>	20
<i>Et spørgsmål om dåb</i>	21
<i>Hvad får forældrene til at komme i kirken med deres børn</i>	22
<i>Kristendom i børnehøjde</i>	23
<i>Det sociale samvær</i>	24
<i>Religiøs praksis i hjemmet</i>	25
<i>Kirkens aktiviteter skaber tilknytning til lokalområdet</i>	27
<i>Forældrenes forhold til præsten og musikunderviseren</i>	27
Præstens og musikunderviserens perspektiver	29
Præstens rolle ved babysalmesang	29
Babysalmesang handler også om forældrene	31
Præstens rolle ved børne- og familiegudstjenesterne	32
Musikunderviserens tilgang	33
Samarbejdet mellem præster og musikundervisere	34
Tilmelding eller drop-in?	35
Kirken i samfundet	35
Sammenfatninger og perspektiver til arbejdet med børn i kirken	36
Litteraturliste	40

Indledning

Babysalmesang, minikonfirmand og spaghettigudstjenester er efterhånden en lige så naturlig del af de fleste folkekirker som højmessene om søndagen, og aldrig har så mange børn og deres forældre haft deres ugentlige og månedlige gang i Københavns og Frederiksbergs folkekirker. Alligevel vælger flere og flere forældre ikke at få deres børn døbt.

Når barnedåben ikke længere er en selvfølge, betyder det at vi som folkekirke ikke automatisk får en relation til børnefamilierne. Vi ved fra rapporten ”Dåb, eller ej” at fravalget ofte skyldes at forældrene ikke føler at de kan tage det valg på deres børns vegne, men samtidig fremgår det af Babysalmesangsrapporten ”Tager du barnet ved hånden, tager du moderen ved hjertet” at der til en aktivitet som babysalmesang kommer mange som ikke ønsker at få deres børn døbt og heller ikke er medlemmer af folkekirken. Begge rapporter giver således nogle vigtige indsigter i børnefamiliernes brug af og syn på folkekirken, kristendom og dåb, alligevel er der mange ubesvarede spørgsmål. *Hvad tænker forældrene om folkekirken, kristendom og dåb? Hvorfor bruger de folkekirkens aktiviteter, fx babysalmesang, men fravælger dåben, og hvor udbredt er det? Hvad tænker de om aktiviteterne? osv.*

Denne rapport skal ses i forlængelse af Babysalmesangsrapporten og ”Dåb, eller ej”, men hvor de har et klart fokus på hhv. babysalmesang og dåb, giver undersøgelsen bag denne rapport et mere generelt billede af relationen mellem folkekirken og børnefamilier med børn under konfirmationsalderen. Det har dog stadig været nødvendigt at udpege nogle konkrete fokusområder:

1. *Hvad motiverer børnefamilier i København til at bruge kirkens aktiviteter for børn og børnefamilier?*
2. *Hvad har betydning for om forældrene har lyst til at komme i kirken med deres børn når barslen og babysalmesang er slut?*
3. *Hvad er forældrenes forhold til dåb, tro og kristendom i relationen til deres børn, og hvordan ser de på aktiviteternes eventuelle kristne indhold og præstens tilstedeværelse?*
4. *Hvordan ser musikundervisere og præster på børneaktiviteternes indhold og hvordan de er relationsdannende? Hvad betyder præstens tilstedeværelse?*

Rapportens resultater er baseret på en undersøgelse foretaget af Københavns Stift og Frederiksberg Provsti som en del af projektet ”Børn i kirken”. Formålet med undersøgelsen er at belyse børnefamiliers forhold til folkekirken i en storbykontekst. Denne rapport fremhæver centrale dele af undersøgelsens resultater, og kommer med en række anbefalinger til det fremtidige arbejde med børn i kirken. Materialet er indsamlet i 30 kirker i København og på Frederiksberg ved forskellige børneaktiviteter og –gudstjenester i sidste halvdel af 2017. Undersøgelsen er foretaget og analyseret af projektmedarbejder Ida Vagner Dietz, med hjælp fra projektleder Christina Iversen.

Om ”Børn i kirken”

Denne rapport er en del af projektet ”Børn i kirken”, som har til formål at styrke relationen mellem folkekirken og børnefamilier. Projektet undersøger børnefamiliernes forhold til og brug af folkekirken og udvikler redskaber og materialer målrettet børn og børnefamilier. Det hele samles på hjemmesiden ”børn i kirken.dk”, som forventes færdig inden udgangen af 2018. Indtil da bruges denne side <http://bit.ly/børnikirken>. Projektet ”Børn i kirken” løber over to år (2017-2019) og er et samarbejde mellem Københavns Stift og Frederiksberg Provsti.

Rapportens opbygning

Rapporten præsenterer først undersøgelsens design og herefter fakta omkring folkekirkens medlemsstatistik i Københavns Stift, samt en kortlægning af børneaktiviteter og børnegudstjenester i kirkerne i København og på Frederiksberg.

Undersøgelsens vigtigste resultater præsenteres i to dele; først "forældrenes motivationer" og herefter "præsten og musikunderviserens perspektiv". Rapportens sidste del indeholder sammenfatninger og perspektiver til videre drøftelse i folkekirken.

Undersøgelsesdesign

Undersøgelsen er udført i tre dele i perioden september til december 2017:

- 1) *Pilotprojekt*
- 2) *Kortlægning af "mindsets" (idealmotivationer for at komme til en børneaktivitet)*
- 3) *Hovedundersøgelse*

Første del af undersøgelsen består af et pilotprojekt på Frederiksberg, hvor der blev udført feltarbejde i to kirker. Feltarbejdet indeholdte dels en kvalitativ del i form af observationer af børneaktiviteter og interviews med forældre og de kirkeligt ansatte der varetog børneaktiviteterne ("afholdere") og dels en kvantitativ del i form af en spørgeskemaundersøgelse. Anvendelsen af de kvalitative metoder skulle sikre at undersøgelsen fangede nuancerne i forældrenes forhold til kirken, og den kvantitative del kunne give undersøgelsen mere tyngde i forhold til generaliserbarhed. Kirkerne i pilotprojektet var udvalgt ud fra antallet af aktiviteter, således at den ene kirke havde relativt få aktiviteter for børn og børnefamilier, mens den anden kirke havde kontinuerlige aktiviteter fra babysalmesang til konfirmation. Pilotprojektet blev udført for at få en større viden om målgruppen og deres forhold til og brug af folkekirken.

Anden del af undersøgelsen er en kortlægning af et grundlæggende antal bevæggrunde ("mindsets") der får forældrene til at komme til en børneaktivitet i folkekirken. I denne del af undersøgelsen blev der udført 59 "korte samtaler" med forældre efter en børneaktivitet i syv folkekirker i København. Ud fra de korte samtaler tegnede der sig fem "mindsets" som præsenteres senere i rapporten.

Resultaterne og erfaringerne fra pilotprojektet og kortlægningen af "mindsets" var fundamentet for udarbejdelsen af hovedundersøgelsen.

Tredje del af undersøgelsen betegnes "hovedundersøgelsen". Hovedundersøgelsens design svarer til pilotprojektet, bare i en større skala. Den består af interviews med 10 forældre, interviews med 10 afholdere og præster, observationer i 9 kirker og en spørgeskemaundersøgelse med 411 besvarelser fra forældre der har været til en børneaktivitet i folkekirken. Folkekirkerne i hovedundersøgelsen er valgt ud fra tre kriterier: 1) geografisk spredning, således at feltarbejdet udføres i et bredt udsnit af Københavns kirker. 2) Aktiviteter med og uden præstens deltagelse. 3) Antallet af aktiviteter for børn i den enkelte kirke, som udtryk for kirkernes forskellige måder at skabe relation på til børnefamilierne.

Spørgeskemaet er blevet uddelt i 16 kirker, og den samlede svarprocent var her 86 %. Denne del af de i alt 411 besvarelser udgør størstedelen af de samlede besvarelser. Skemaet er derudover sendt ud af 14 kirker, men her kender vi ikke svarprocenten.

Rapportens perspektiver og anbefalinger er primært baseret på hovedundersøgelsens resultater.

Fakta om folkekirken i København og på Frederiksberg

Folkekirken i Københavns Stift har den laveste medlemsprocent i Danmark, med 58,1 % pr. 1. januar 2018. Viborg Stift har landets højeste medlemsprocent på 85,2 %, og på landsplan er 75,9 % medlemmer af den danske folkekirke. Dåbsprocenten var i 2015 61,5 % for hele landet. Den højeste dåbsprocent var på 76,1 % i Viborg Stift og den laveste på 39,6 % i Københavns Stift. Det er også i hovedstaden man finder den laveste andel af unge der bliver konfirmeret, idet 40,4 % af alle unge blev konfirmeret i 2016. Igen er konfirmationstallene højest i Viborg Stift med 80,9 %, og på landsplan blev 67,8 % konfirmeret (Kirkeministeriet). Det er dermed tydeligt at folkekirken i Københavns Stift står i en anden situation end resten af landet.

I forhold til både medlems-, dåbs- og konfirmationstal er det vigtigt at nuancere billedet af den noget lavere tilslutning til folkekirken i København sammenlignet med resten af landet, idet disse procentsatser er påvirket af befolkningssammensætningen. Ifølge Danmarks statistik er Hovedstaden den region med den største andel af danskere med anden etnisk baggrund, og i Københavns kommune var 24,4 % af befolkningen indvandrere med vestlig og ikke-vestlig baggrund i 2017 (Danmarks Statistik 2017a, 18).

Med udgangspunkt i ovenstående kan man sige at folkekirkens medlemsstatistik generelt, og særligt i København, er påvirket af at en betragtelig andel af borgerne må antages at have et andet religiøst tilhørsforhold, men det ændrer ikke ved at medlems- og dåbsprocenten er under pres i København, og under halvdelen af nybagte forældre vælger at døbe deres børn.

Børneaktiviteter i folkekirkerne i København og på Frederiksberg

Ud fra undersøgelsens feltarbejde tegner der sig et billede af meget forskellige tilgange til arbejdet med børn og af forskellige holdninger til liturgi og forkyndelse i folkekirkerne i København og på Frederiksberg. Fælles for folkekirkernes aktiviteter er det store engagement der lægges i børneaktiviteterne, hvilket blandt andet kommer til udtryk i børnegudstjenesterne der ofte er små forestillinger hvor både præster, musikundervisere, organister og andre af kirkens ansatte er involverede, og det antages at disse aktiviteter har en betragtelig forberedelsestid. Ved de mere musisk orienterede aktiviteter er det kendetegnende at de fleste undervisere er musikpædagoger eller konservatorieuddannede, og derfor mødes børn og forældre ofte af en stærk faglighed, både musikalsk og pædagogisk.

Overordnet set kan man inddele aktiviteterne i to grupper, ud fra kriterier om deres indhold af musiske og liturgiske elementer: dels de mere musisk orienterede aktiviteter som babysalmesang og dels de mere gudstjenesteprægede som børnegudstjenester. De mere musisk orienterede aktiviteter som babysalmesang, tumlinge- og børnerytmik varetages i de fleste kirker af en musikunderviser, og består ofte af en blanding af salmer og børnesange som udføres med fagter, forskellige remedier og inddragelse af kirkerummet i vekslende grad. Feltarbejdet i kirkerne viste at nogle kirker involverer præsterne i de musiske aktiviteter, eksempelvis i form af baby- og tumlingegudstjenester, ligesom det i nogle kirker er præsten der varetager de musiske aktiviteter. Fra *Babysalmesangsrapporten* ved vi at babysalmesang i overvejende grad handler om det musiske, ligesom forældrene også primært er motiverede af at stimulere deres børn igennem salmesangen. Disse motivationer afspejler også det faktum at indholdet i undervisningen på mange babysalmesangshold mangler et egentlig religiøst indhold, bortset fra salmesangen og kirkerummet. I de kirker hvor præsterne er involverede i de musiske aktiviteter, er der ofte flere liturgiske elementer i undervisningen, som Fadervor, tekstlæsning og velsignelse.

Børnegudstjenesterne er som regel præstens primære ansvar, og nogle kirker involverer desuden musikunderviseren i større eller mindre grad. Her er der ofte en liturgi som minder om

højmessens, og nogle kirker tilbyder også nadver med saftevand til børnene. Børnegudstjenesterne er i høj grad tilrettelagt så det sociale samvær imellem børn og forældre tilgodeses ved den efterfølgende spisning, men feltarbejdet viste også at samværet med andre børnefamilier i lokalområdet er vigtigt for forældrene her.

Nedenstående tabel viser hvor mange kirker der tilbyder de forskellige kategorier af børneaktiviteter¹. Babysalmesang og babyrytmik er et tilbud til barslende forældre og deres babyer, mens tumlinge- og børnerytmik og musikalsk legestue henvender sig til småbørnsforældre der er begyndt på arbejde igen efter barslen. De forskellige aktiviteter under denne kategori henvender sig ofte til en specifik aldersgruppe indenfor dette spænd, eksempelvis tumlingerytmik for 1-3 årige og børnerytmik for 3-5 årige. Legestue i dagtimerne er som regel et tilbud til barslende eller hjemmegående forældre, men kan også appellere til bedsteforældre eller børnepassere der søger en børneaktivitet i dagtimerne. Legestuerne er som regel ikke organiseret med undervisning, men kan eksempelvis tilbyde legerum og lidt mad og drikke til børn og forældre. Kor og drama er ofte målrettet børn i skolealderen, men der ses en tendens til at flere kirker tilbyder frøspire- og spirekor for børnehavebørn og de yngste skolebørn. Børnegudstjenesterne foregår som regel på hverdagsaftener eller i weekender. På hverdagsaftener tilbyder de fleste kirker spisning i kirken som enten er gratis eller koster et mindre beløb.

Tabellen viser at kirkerne i høj grad har taget babysalmesang og børnegudstjenester til sig som aktiviteter man prioriterer; aktiviteterne for tumlinger og de lidt større børn findes i færre kirker. Fordelingen kan ses som et udtryk for prioriteringen af kirkernes ressourcer, da alle aktiviteter i større eller mindre omfang lægger beslag på kirkerummet, ligesom det også personalemæssigt kræver flere ressourcer at have flere aktiviteter. Prioriteringen af aktiviteter kan også handle om forskellige måder at skabe relationer til børnefamilierne. Nogle kirker skaber relationer ved at skabe kontinuitet således at der tilbydes en aktivitet for alle aldersgrupper fra babysalmesang til minikonfirmand. Andre kirker skaber en relation til børnefamilierne igennem babysalmesang og børnegudstjenesterne.

Frekvenser for børneaktiviteter

Typer af aktiviteter for børn	Antal kirker med denne aktivitet	Frekvens <i>81 kirker i Københavns stift (fraregnet Amagerland og Bornholms provsti)</i>
Babysalmesang/babyrytmik	60 kirker	74 %
Tumlinge- og børnerytmik /tumlingesalmesang/musikalsk legestue udenfor almindelig arbejdstid	23 kirker	28 %
Legestue i dagtimerne/i den almindelig arbejdstid	10 kirker	12 %
Spaghetti/børne- og familiegudstjenester	62 kirker	77 %

¹ Der tages forbehold for at udbuddet af aktiviteter løbende ændres. Derfor er tabellen et udtryk for antallet af aktiviteter i vinteren 2017/2018, opgjort ved en gennemgang af kirkernes hjemmesider.

Kor og drama	30 kirker	37 %
Minikonfirmand	21 kirker	26 %
Spejder/FDF	23 kirker	28%

Forældrene og folkekirken

I dette afsnit præsenteres de vigtigste resultater fra den del af undersøgelsen som har fokus på forældrene, *hvorfor de kommer til børneaktiviteterne i kirken, og deres syn på dåb, folkekirke og tro*. Først beskrives de idealtypiske motivationer eller ”mindsets”, som et resultat af de korte samtaler med forældre ved kirkernes børneaktiviteter. Herefter præsenteres resultaterne af udvalgte dele af spørgeskemaundersøgelsen, og til sidste de kvalitative interviews.

”Mindsets”- Hvorfor kommer forældrene til kirkens børneaktiviteter?

De 59 korte samtaler resulterede i en række umiddelbare udsagn fra forældrene om deres motivationer for at komme til kirkens børneaktiviteter. Udsagnene kunne samlet set kategoriseres under følgende temaer som har dannet baggrund for spørgsmålene i spørgeskemaet. De fem ”mindsets” er idealtypiske, idet selve valget af at komme til en børneaktivitet ofte er resultatet af flere forskellige motivationsfaktorer.

Mindset 1: Kirken og det kristne i centrum

Denne gruppe af forældre har et stærkt tilhørsforhold til kirke og kristendom og ønsker derfor at give deres tro videre til børnene ved at komme i kirken. I denne gruppe findes der også forældre som har en relation til kirken igennem menighedsrådet, eller fordi de kender præsten, organisten eller en anden af kirkens ansatte.

Mindset 2: Kirken som et mødested med gode værdier

Kirken ses som omsorgsfuld og imødekommende, og som en ramme om et fællesskab med andre værdier end i eksempelvis skolen, hvor der stilles store krav til præstationer. Denne gruppe af forældre ønsker at videregive de kristne værdier til deres børn, og samtidig er det vigtigt at børnene får viden om kristendom fordi kristendommen ses som et fundament for samfundet. Børneaktiviteter og gudstjenester præsenterer børnene for kirken i øjenhøjde, dvs. at bibelhistorier og kristne budskaber fortolkes for børnene.

Mindset 3: Det sociale samvær

For denne gruppe af forældre er det sociale samvær afgørende. Venskaber med andre forældre kan være etableret i mødregruppen, som sammen er startet til babysalmesang, og herefter har kirkens børneaktiviteter været et naturligt og rart mødested. Kirken danner en ramme om et socialt samvær hvor det er nemt at mødes om en aktivitet for børnene, et måltid mad og efterfølgende leg for børnene og snak for forældrene. Her findes også forældre for hvem kirken har været en vej ind i ”lokalsamfundet”.

Mindset 4: Aktiviteten og musikken i centrum

Denne gruppe af forældre kommer primært i kirken for at deltage i en meningsfuld aktivitet med deres børn. Det kristne indhold har ikke den store betydning og nævnes ofte ikke af dem. For forældrene til de mindste børn handler det om at stimulere barnet, og man deltager for at have en meningsfuld aktivitet i sin barsel.

Mindset 5: Måltid, pris og drop-in

Måltidet nævnes sjældent som det første, men det har betydning for de fleste der hvor der tilbydes spisning fordi det er en stor hjælp i en travl hverdag, og nogle ville vælge børnegudstjenesterne fra hvis de skulle nå hjem for at lave mad bagefter. For de fleste mødre på barsel har det betydning at de kan komme uden at skulle tilmelde sig og at det er billigt, fordi de ikke ønsker at føle sig alt for forpligtede hvis det ikke passer godt for dem på dagen

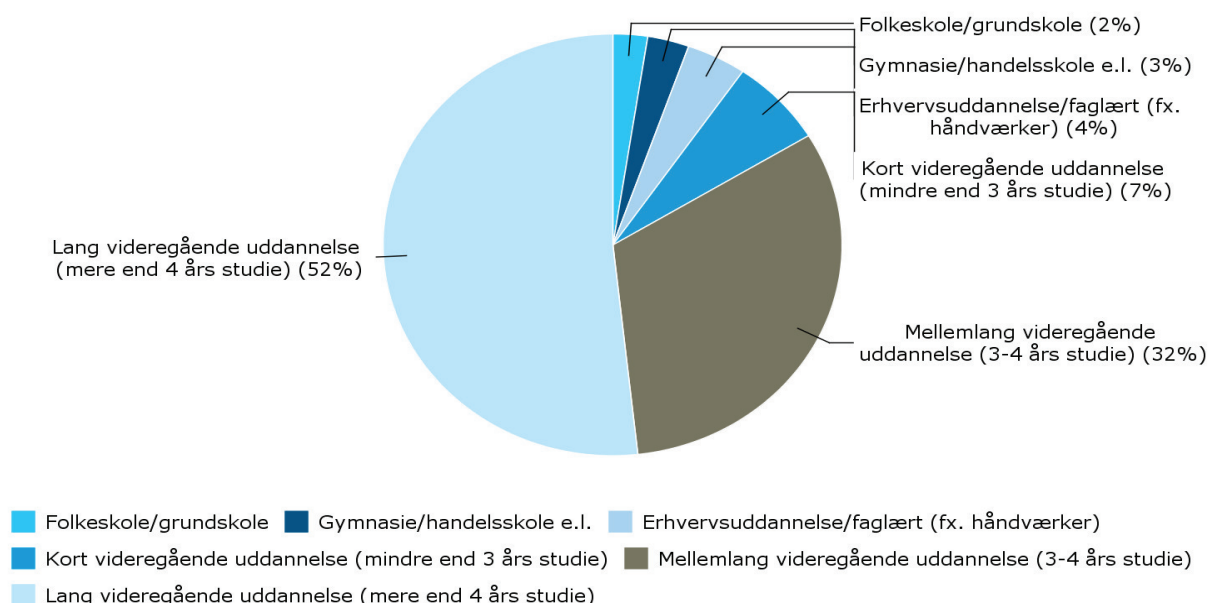
Spørgeskemaundersøgelse

I dette afsnit præsenteres udvalgte tabeller med resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen, med fokus på temaerne dåb, medlemskab af folkekirken, holdninger til kirkens aktiviteter og gudstjenester samt forældrenes religiøse praksis.

Hvem er de - køn, alder og uddannelse?

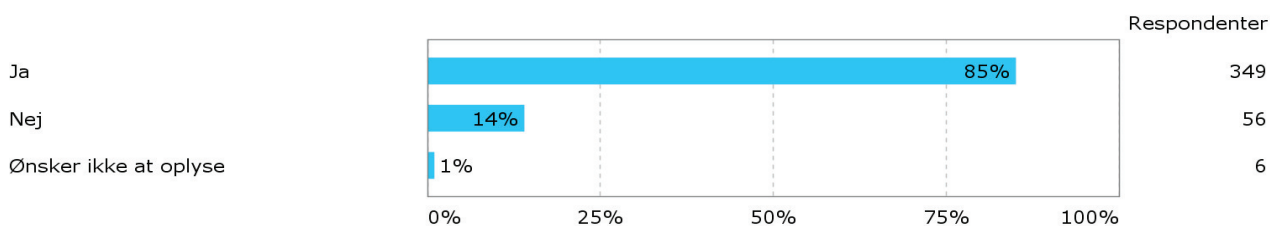
Målt på variablene køn, alder og uddannelse tegner der sig et tydeligt billede af den gruppe af forældre som kommer til kirkernes børneaktiviteter. Et stort flertal af forældrene er kvinder, og i forhold til alder fordeler respondenterne sig fra 22 til 64 år, da det i enkelte tilfælde er bedsteforældre der optræder som den primære person der tager børnene med til aktiviteterne, og som derfor har besvaret skemaet. De fleste af respondenterne findes dog i aldersgruppen 30-42 år, med en gennemsnitsalder på 37 år. Størstedelen af respondenterne har desuden børn i alderen 0-1 og 2-3 år. I forhold til uddannelse er gruppen af forældre ved kirkens børneaktiviteter højtuddannede, idet 84 % har en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Generelt i befolkningen er der 40 % af de 35 årige der har samme uddannelsesniveau. (Danmarks Statistik 2017b).

Hvad er din højest fuldførte uddannelse?

Medlemskab af folkekirken

Er du medlem af den danske folkekirke?

14 % af de forældre der har svaret på spørgeskemaet, er ikke medlemmer af folkekirken. Kirkernes børneaktiviteter findes altså også relevante for en mindre gruppe af forældre som ikke er medlemmer af folkekirken. I afsnittet *Et spørgsmål om dåb* gives der eksempler på forældre fra de kvalitative interviews som kommer til kirkens børneaktiviteter med forskellige baggrunde og holdninger i forhold til medlemskab og dåb. Vores undersøgelsesresultater fortæller ikke noget om den religiøse diversitet, og vi kan derfor ikke konkludere om de der ikke er medlem af folkekirken, tilhører et andet trossamfund.

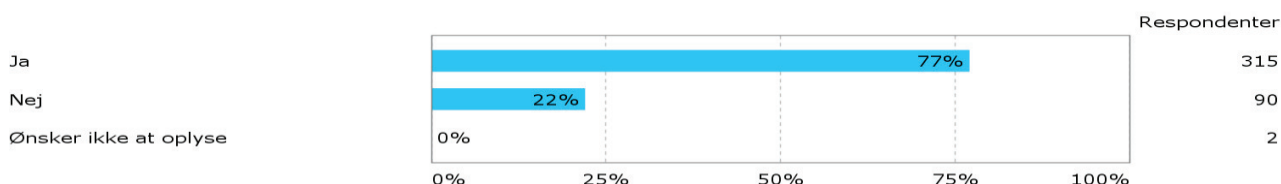
For de forældre som kun har deltaget i babysalmesang, er medlemsprocenten lavere idet den er 77 %. For de forældre der har deltaget i børne-, familie- og spaghettigudstjenester, er medlemsprocenten 92. Her ses altså en betydelig forskel i medlemsprocenten, som viser at det primært er folkekirkens medlemmer der kommer til de mere gudstjenesteprægede børneaktiviteter hvor præsterne altid er til stede. I modsætning hertil er der flere af babysalmesangsforældrene der ikke er medlemmer, hvilket stemmer godt overens med resultaterne fra Babysalmesangsrapporten, som viste at deltagelsen i babysalmesang i høj grad ses som et tilbud på linje med mange andre barselsaktiviteter, og som man ikke behøver at være medlem af folkekirken for at deltage i.

De forældre som har fået deres barn døbt, er også i højere grad medlemmer af folkekirken, med en medlemsprocent på 94, i modsætning til de forældre som ikke har fået deres barn døbt hvor medlemsprocenten er 56.

Dåb eller ej

I forhold til dåben har omkring en femtedel (22 %) af forældrene ikke fået deres børn døbt, og har heller ikke planer om det.

Er dit barn/dine børn døbt, eller har du/I planer om dåb?

Fra *Dåb eller ej?* ved vi at dåbsspørgsmålet blandt forældre i København i høj grad er genstand for en forhandling, forstået sådan at beslutningen ofte tages efter grundige afvejninger af hvem af barnets forældre der føler stærkest for dåb. Resultaterne i denne undersøgelse viser dog at fravalget af dåb ikke samtidig betyder et fravalg af folkekirkens børneaktiviteter. Tallene kan ses som et udtryk for at dåbsspørgsmålet ikke er afgørende for lysten til at tage sit

barn med i kirken. Samtidig kan vi se at 90 % af forældrene ved børnegudstjenester har fået deres børn døbt, mod 61 % af forældrene ved babysalmesang, hvilket peger på at flere af de forældre der ikke lader deres børn døbe, fravælger kirkens aktiviteter når salmesang er slut, hvorimod dåbsbørnene i højere grad fortsætter med at komme i kirken.

Dåb eller ej? viste også at forældre ikke ønsker at pådutte deres barn en religiøs overbevisning, og at dåben både vælges og fravælges med den hensigt at barnet skal vokse op med friheden til selv at vælge sit religiøse tilhørsforhold. Når forældrene i vores undersøgelse kommer til kirkens børneaktiviteter uden at have fået deres børn døbt, kan det være et udtryk for den samme tendens, for når dåben fravælges, kan det skyldes at forældrene ikke ønsker at pådutte deres børn et medlemskab af folkekirken, men samtidig kan man med deltagelsen i kirkens børneaktiviteter give sit barn mulighed for at stifte bekendtskab med folkekirken og dens værdier, hvorved barnet får et grundlag for selv at kunne tage stilling til tro og medlemskab. Denne fortolkning underbygges og belyses yderligere i afsnittet *Kristendom i børnehøjde*.

Forældrenes holdninger til dåben

Til spørgsmålet om dåb er der anvendt en åben svarkategori med spørgsmålsformuleringen: *Hvad betyder dåben for dig?* Hermed får forældrene mulighed for at fortælle om dåbens betydning med deres egne ord. 296 ud af 411 forældre har valgt at svare uddybende på dette spørgsmål. Besvarelsenerne analyseres igennem en ordoptælling, hvorved svarene kvantificeres for at skabe overblik over de mest brugte ord.

Tradition er det ord der optræder flest gange i forældrenes svar om dåbens betydning. Ordet optræder ofte alene, men også som en beskrivelse af dåbens rituelle betydning, eksempelvis: *"Et traditionelt og smukt ritual"*. Flere beskriver desuden dåben som en *familietradition* der samler de nærmeste, ligesom den beskrives som en fin, god, smuk og hyggelig tradition der er en del af kulturen. Svarene bekræfter konklusionen fra *Dåb eller ej?* hvor dåben som en familietradition og en del af det at være dansk, er nogle af de vigtigste faktorer for valget af dåb (Leth-Nissen & Trolle 2015, 71). De der ikke har ladet deres børn døbe bruger også ordet tradition i deres beskrivelser af dåben: *"En hyggelig tradition, men jeg tror ikke på Gud"*, *"En hyggelig tradition, men faren til mit barn ønsker ikke at vores barn døbes"*.

Tro bruges hyppigt og står ofte alene, men bruges også til at beskrive dåben som en indføring i - eller en måde at skabe tilknytning til den kristne tro. For nogle forældre handler dåben om at bekræfte troen og om at barnet skal vokse op i den kristne tro.

Når forældrene henviser til *Gud* i relation til dåben, bruges ordet ofte som en beskrivelse af et trosforhold som er vigtigt for forældrene, og som man bekræfter igennem dåben. Med dåben får barnet Guds velsignelse og beskyttelse:

"At jeg ved Gud holder øje med ham og os, dåben er et ja til at tro på Gud, mine børn er blevet Guds børn"

For nogle handler dåben dog mere om et *fællesskab* end en tro på den Gud man forestiller sig at kirken står for. Denne holdning til dåben kommer til udtryk i svaret herunder:

"Selvom jeg ikke tror på Gud i gammeldags forstand, betegner jeg mig som kristen med kristne værdier. Det er vigtigt for mig at byde mine børn med i det fællesskab"

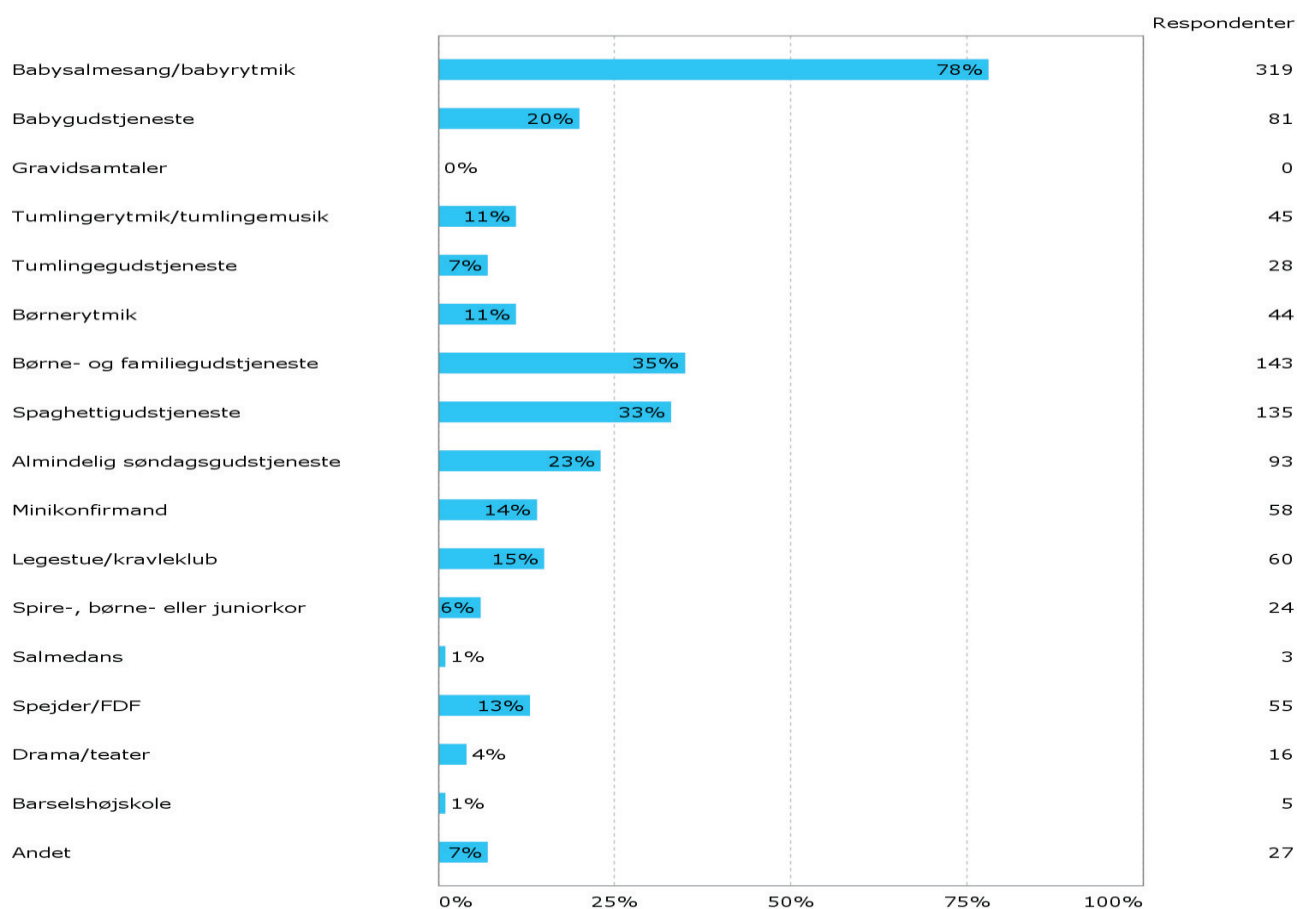
Der kan skelnes imellem et abstrakt, kulturelt fællesskab i forældrenes beskrivelser, over for kirkens, menighedens og det kristne fællesskab. Flere forældre knytter dåben sammen med adgangen til et kirkeligt fællesskab som barnet kan søge når det har brug for det, i både sorg og glæde. Når fællesskabet ikke kobles direkte til ordene kirke og kristendom, så beskrives

det i stedet som et fællesskab med værdier og livssyn som man gerne vil tilslutte sig. Fællesskabet beskrives også som et medmenneskeligt fællesskab, og en forælder skriver følgende:

"Dåben er en indtræden i et fællesskab som jeg godt kan lide tanken om"

For de forældre der har svaret på dåbsspørgsmålet, ses dåben altså grundlæggende som en vigtig tradition der giver anledning til at samle venner og familie for at fejre barnet. Med dåben træder barnet ind i et kulturelt fællesskab som man gerne vil give sit barn adgang til, så det kan søge fællesskabet når der er behov for det. Forældrene ønsker også at give deres barn en tilknytning til kirke og kristendom fordi de hermed giver nogle vigtige værdier videre til barnet.

Hvilke aktiviteter har forældrene deltaget i?

78 % af forældrene i undersøgelsen har været til babysalmesang og eventuelt også andre aktiviteter, da man kunne vælge flere svarmuligheder ved dette spørgsmål. Hermed er det den aktivitet som flest forældre har deltaget i. Hvis man filtrerer resultaterne for de forældre der kun har været til babysalmesang og dermed ikke også har deltaget i nogle af de andre aktiviteter i tabellen, ses det at 108 forældre kun har været til babysalmesang, hvilket svarer til cirka en fjerdedel af respondenterne.

Efter babysalmesang har den største andel af forældrene været til børne- og familiegudstjenester samt spaghettigudstjenester. Disse to kategorier er egentlig forskellige

betegnelser for den samme aktivitet, nemlig en mere børnevenlig udgave af søndagsgudstjenesten som ofte afholdes på en hverdagsaften med efterfølgende spisning. De to forskellige betegnelser bruges, fordi skemaets spørgsmålsformulering hermed afspejler de forskellige betegnelser for gudstjenesteformen som folkekirkerne benytter, og som derfor er genkendelige for forældrene. Henholdsvis 35 % har været til børne- og familiegudstjeneste, og 33 % har været til spaghettigudstjeneste, 23 % har været til en almindelig søndagsgudstjeneste og 20 % har været til babygudstjeneste. Tallene afspejler også udbuddet af børneaktiviteter i folkekirken, hvor 77 % af folkekirkerne i København og på Frederiksberg holder en form for børnegudstjeneste og næsten ligeså mange har taget babysalmesang til sig. Under halvdelen af kirkerne tilbyder derimod aktiviteter specifikt for aldersgruppen af børn efter babysalmesangsalderen og indtil minikonfirmandalderen, hvis man ser bort fra børnegudstjenesterne.

Hvad betyder det for forældrene at tage deres børn med i kirken?

335 ud af de 411 respondenter har valgt at svare uddybende på spørgsmålet om, hvad de føler at de giver til deres barn ved at komme til kirkens børneaktiviteter. Der anvendes samme analysestrategi som ved dåbsspørgsmålet, således at de mest brugte ord i forældrenes beskrivelser danner grundlag for analysen.

Det er vigtigt for forældrene at deres børn får et kendskab til kirken. Igennem børneaktiviteter og børnegudstjenester får børnene mulighed for at opleve kirken som et rum for leg og socialt samvær. Flere forældre forklarer at aktiviteterne giver deres børn en tryghed ved kirken, og at de føler sig hjemme når de er vant til at komme der, hvilket kommer til udtryk i de følgende kommentarer:

"At de føler sig hjemme i kirken så de selv kan vælge/bruge kirken når de bliver ældre";

"At kirken er et rart sted at være, og at den kan bruges til andet end almen kirkegang.

Arrangementerne er utrolig godt lavet og god underholdning for børn";

"Jeg håber at min datter synes det er hyggeligt at komme i kirken, ikke ser det som et "stort og fremmedgjort" sted. Herudover giver det hende en i øjenhøjde –tilgang til kristendommen som jeg ikke tror hun får ved fx kristendomsundervisningen..."

Det er karakteristisk at kirkens børneaktiviteter ses som en god og børnevenlig introduktion til kirken, og heri ligger der et ønske om at vise børnene at kirke og kristendom er andet og mere end at skulle sidde stille på kirkebænken ved højmessen.

"Det er dejligt at folkekirken har tilbud til børn i alle aldre. Det skaber et fællesskab om religionen og kirken samtidigt med at det medvirker til at stimulere børnene i form af bl.a. rytmik mv."

Her peges der både på den musiske/rytmiske del af aktiviteterne, som betones i flere af beskrivelserne, samtidig med at der lægges vægt på at kirken er en ramme om et større fællesskab med baggrund i kristendommen. Det er usædvanligt at ordet *religion* bruges da det kun nævnes seks steder i de åbne svar om kirkens børneaktiviteter. Forældrene er tilsyneladende mere villige til at identificere sig med en fælles kristen baggrund, da *kristendom* eller *kristen* nævnes i langt højere grad. Når *religion* nævnes så få gange, kan det ses i sammenhæng med at danskerne generelt ikke identificerer sig som religiøse, men at de i højere grad er villige til at betegne sig som troende, sådan som titlen på Ina Rosens afhandling indikerer: *"I'm a believer, but I'll be damned if I'm religious"* (Rosen 2009). På den anden side indikerer brugen af ordet *kirke* at denne gruppe af forældre ikke tager afstand fra den institutionaliserede del af kristendommen. De tager deres børn med til kirkens børneaktiviteter, og mange har et ønske om at børnene skal lære kirken at kende, føle sig

trykke i kirken, ligesom det er vigtigt at børnene lærer om kristendom, kirkens historie og de kristne værdier, hvilket fremgår af de tre forskellige svar nedenfor:

Hvad føler du at du giver til dit barn ved at komme til kirkens børneaktiviteter?

"Viden om kristendom og dens betydning for Danmarks historie og kulturarv"

"Et indblik i min tro. Et indblik i kristendommen. Kristne historier og dermed værdier"

"De kristne værdier. Lære om næstekærlighed og god opførsel mennesker imellem. Måske at der kan være noget større end en selv der kan hjælpe når det bliver svært"

Ordene *tilhørsforhold* og *tilknytning* kobles ofte til kirken, og der findes således en forståelse af at kirkens børneaktiviteter skaber grundlag for en tilknytning til kirken både lokalt og nationalt. Flere steder bruges tilknytning også i forbindelse med ordet lokalområde, og en mor fra babysalmesang forklarer her, hvad den lokale folkekirke betyder for hende:

"Selvom vi bor i sådan en stor by så er der også noget lokalt, og det er lige om hjørnet så det er meget tæt på. Og det der med at (præstens navn) har døbt dig selvom det er længe siden. Der er bare et eller andet med det der... man er ikke bare sådan en lille plet på et stort Københavnerkort."

I afsnittet *Kirkens aktiviteter skaber tilknytning til lokalområdet* gives der flere eksempler på hvad den lokale kirke og lokalområdet betyder for forældrene.

Som ved dåbsspørgsmålet er *fællesskab* også et centralt tema i forældrenes syn på børneaktiviteterne, ligesom *samvær*, og især *samvær med andre børn*, optræder hyppigt. Tilsammen repræsenterer ordene det sociale aspekt af kirkens børneaktiviteter, som har stor betydning for forældrene. I kirken finder man et fællesskab hvor man er sammen på en anden måde end i mange andre sociale sammenhænge. Blandt andet fremhæves kirken som en mulighed for at finde ro og fordybelse i en travl hverdag, og de korte, kvalitative møder viste at de af nogle ses som en modsætning til eksempelvis børns brug af tv og iPad.

Det sociale aspekt er altså vigtigt for forældrene, og samværet med andre børn og det at synge salmer sammen har betydning. Denne del af kirkens børneaktiviteter kan ses som et udtryk for den durkheimske forståelse af religion som et socialt fænomen der skaber og opretholder en gruppe (Durkheim 1995, 9). Her kan børnegudstjeneste ses som et eksempel på et brud med hverdagen, hvor børnefamilierne samles for at være en del af et fællesskab i kirken. Den emotionalitet som ifølge Durkheim er med til at skabe gruppen eller fællesskabet blandt dem der forsamles, kan potentielt opnås når børnefamilierne synger salmer sammen, beder Fadervor i fællesskab, lytter til organistens præ- og postludium, bevæges af præstens fortælling om kærlighed, i procession bevæger sig rundt i kirkerummet eller danser mellem kirkebænkene. Hermed ikke sagt at det altid lykkes at skabe denne emotionalitet eller opløftethed, men når forældrene selv nævner fællesskab og samvær som centrale motivationer for at komme, må det betyde at det lykkes ganske ofte. Fællesskabet skabes og vedligeholdes dog ikke kun i forbindelse med børnegudstjenestens liturgiske elementer, men observationerne og de korte, kvalitative møder viste at fællesskabet også findes ved den efterfølgende spisning, hvor børnefamilierne spiser sammen, børnene leger og forældrene taler med hinanden.

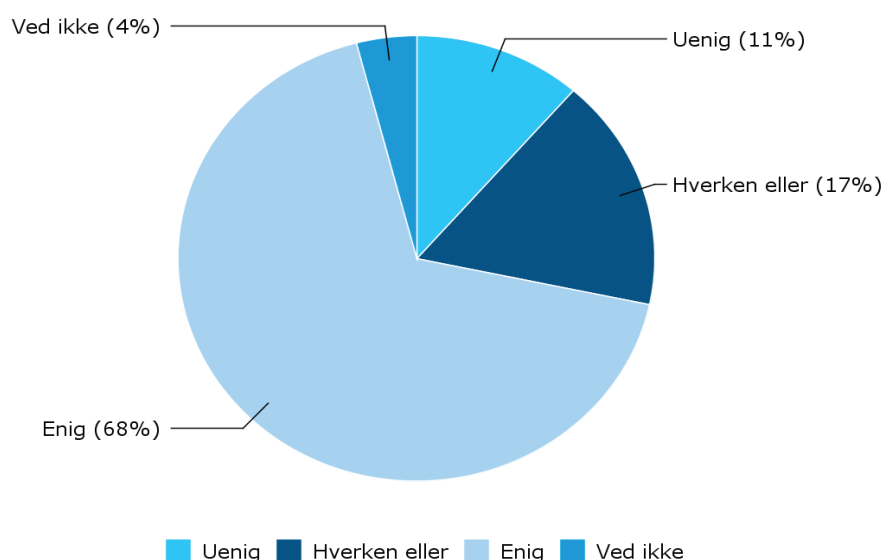
En generel tilfredshed med kirkens børneaktiviteter

I dette afsnit belyses forældrenes motivationer for at komme til kirkens børneaktiviteter, og her er det iøjnefaldende at 89 % af forældrene er enige i at de kommer til kirkens børneaktiviteter fordi de er af en høj kvalitet. 97 % vil anbefale kirkens børneaktiviteter til andre, og 93 % af forældrene angiver at de føler sig velkomne med deres børn i kirken.

Resultaterne kan ses som et udtryk for at kirken formår at lave børneaktiviteter af en høj kvalitet som forældrene er meget tilfredse med.

Aktiviteternes sociale aspekt

*Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn om hvad der får dig til at komme til kirkens børneaktiviteter? – **for fællesskabet med venner og venners børn** (alle respondenter)*

I forhold til det sociale aspekt af kirkens børneaktiviteter kommer mange forældre i kirken for at være sammen med venner og venners børn. De korte samtaler viste at forældrene til babysalmesang ofte kommer sammen med andre fra deres mødregruppe, og flere af forældrene ved børnegudstjenesterne var i høj grad motiveret af muligheden for at være sammen med naboer og naboers børn, eller for at vedligeholde venskaber opstået igennem børnene. For nogle var børnegudstjenesten desuden et måde at holde fast i samværet med den mødregruppe man var startet til babysalmesang med. Spørgeskemaets resultater bekræfter i høj grad dette billede idet 73 % af forældrene ved børnegudstjenesterne kommer for at være sammen med venner og venners børn, og 61 % af forældrene ved babysalmesang er også motiveret af venskaber.

Betydningen af det sociale kommer også til udtryk i forhold til om man føler sig som en del af et større fællesskab. Her ses det at 83 % af forældrene ved børnegudstjenesterne er enige mod 48 % af babysalmesangsforældrene. Resultatet fortæller os ikke hvad forældrene forstår ved "et større fællesskab", men som tidligere beskrevet anvender de ofte selv udtrykket "fællesskab" når de skal forklare hvorfor de kommer i kirken med deres børn. Det er dog tydeligt at der igen er forskel mellem babysalmesangsforældrene og de forældre der kommer til børnegudstjenesterne.

45 % af det samlede antal respondenter kommer også for at lære andre børnefamilier at kende, og hermed kan man sige at det ikke er uden betydning hvordan kirkens børneaktiviteter tilrettelægges. Især i barselsperioden tilbringer mange forældre meget tid

alene med deres barn, og samtidig var det tydeligt i feltarbejdet at der kommer flere enlige forældre i kirkerne som søger kirken for det sociale samvær. Man kan derfor med fordel forsøge at skabe et godt rum for det sociale samvær, også for de voksne. Ved babysalmesang lægges der ofte vægt på at aktiviteten er for barnet, og at forældrene kan tale sammen efter undervisningen, hvilket mange forældre oplever som en positiv ting. Resultaterne viser altså at det samtidig også er vigtigt at tænke på hvordan man kan imødekomme forældrenes behov for samvær med andre når man fremover tilrettelægger børneaktiviteter.

De ansattes betydning

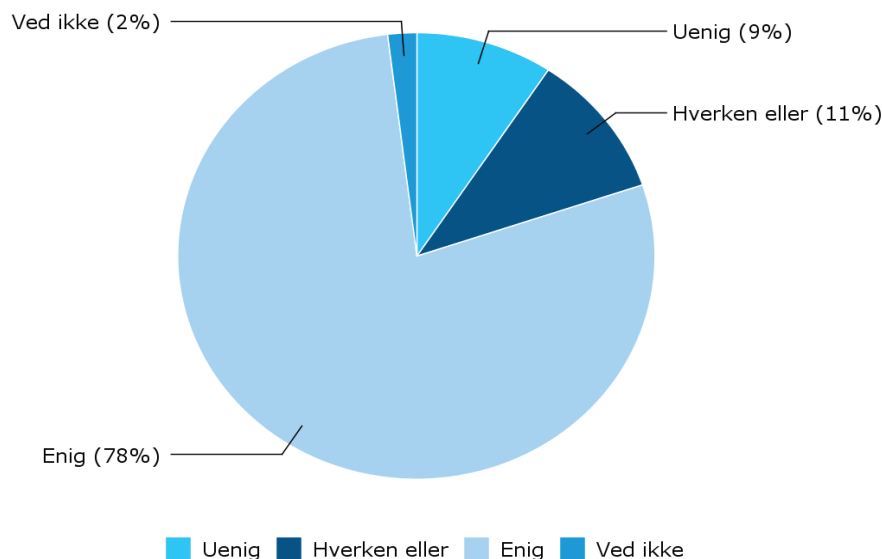
Det at kende præsten eller en anden af kirkens ansatte har ikke betydning for forældrene til babysalmesang, idet kun 8 % er enige og 71 % uenige i at det er en af grundene til at de kommer til børneaktiviteterne. Billedet er anderledes hos forældrene ved børnegudstjenester, hvor 39 % er enige og 32 % er uenige i at en af kirkens ansatte har betydning for at de kommer. Umiddelbart er der altså i højere grad en relation imellem forældrene og en af kirkens ansatte ved kirkens børnegudstjenester. Svarene fortæller os ikke om det er præsten, musikunderviseren eller en anden af kirkens ansatte der har betydning for at forældrene har lyst til at komme, men i den kvalitative analyse af interviewene gives der eksempler på forældre for hvem en af kirkens ansatte har haft en betydning.

Musik, bibelhistorier og kristne værdier

At give sit barn en musikalsk oplevelse er vigtigt for et stort flertal af forældrene, idet 89 % er enige i at det musiske er godt for deres børn. For forældrene ved babysalmesang står det musiske meget centralt for deres motivation for at komme, idet 96 % angiver at det er vigtigt for dem. Hermed bekræftes resultaterne af Babysalmesangsrapporten, som viste at det musiske indhold i høj grad motiverer forældrene til at komme. Undersøgelsens observationer viste at det musiske er det bærende element i flere af folkekirkens børneaktiviteter, og i et større perspektiv kunne det være interessant at undersøge hvor meget det musiske betyder mere generelt for danske børnefamilier.

78 % af det samlede antal forældre har et ønske om at deres børn lærer om kristendom og hører bibelhistorier, som det ses af nedenstående diagram. Medlemmer og dåbsforældre har i endnu højere grad et ønske om at give deres børn disse elementer med sig, idet hhv. 83 og 86 % angiver at de er enige i dette aspekt. Blandt ikke-medlemmer og de der ikke har ladet deres børn døbe, er halvdelen enige i at kristendom og bibelhistorier er vigtige perspektiver for deres børn. Dåb og medlemskab har derfor betydning for i hvor høj grad forældrene opfatter kristendom og bibelhistorier som en vigtig del af barnets opvækst og dannelse, men samtidig viser det at fravalg af dåb eller medlemskab ikke automatisk betyder at man ikke ønsker at præsentere disse ting for sit barn.

Jeg vil gerne have at mit barn lærer om kristendom og hører bibelhistorier – alle respondenter

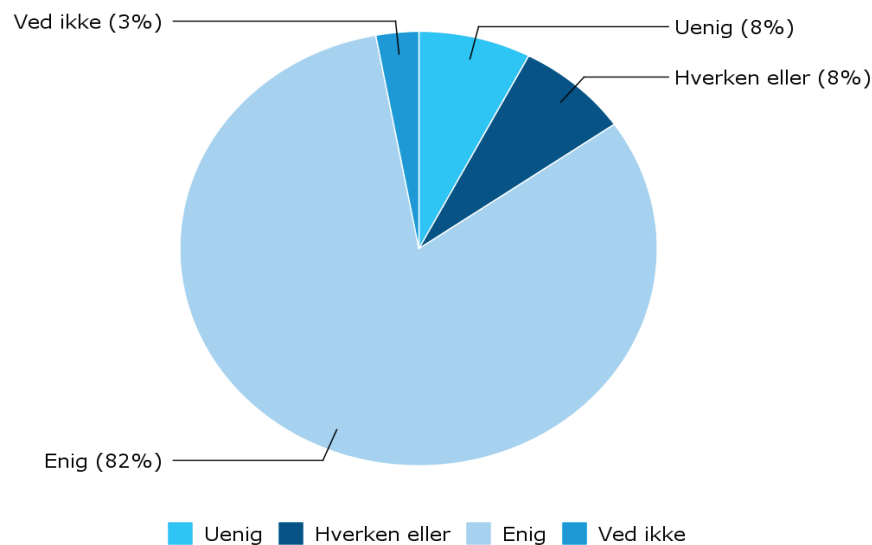

At kirkens aktiviteter kan opfattes som en indføring i kristendommen som man ikke selv kan give sit barn, er størstedelen af forældrene ved børnegudstjenesterne enige i, hvilket kan ses i sammenhæng med at man ved børnegudstjenester altid møder en præst og præsenteres for dennes udlægning af evangelierne eller en mindre prædiken og en egentlig liturgi. Ved de mere musisk orienterede aktiviteter deltager præsterne mere sjældent, og salmerne kan ofte være det eneste religiøse indhold i disse aktiviteter.

I spørgsmålet om hvorvidt kirken formår at lære barnet om kristendom på et niveau der passer til barnets alder, er flertallet enige. 14 % svarer *hverken eller* hvilket kan skyldes at man ikke oplever at aktiviteten rummer en lære om kristendom. 90 % af forældrene ved børnegudstjenesterne er enige i dette spørgsmål. Hertil svarer 23 % af babysalmesangsforældrene *hverken eller* og 28 % *ved ikke*, hvilket bekræfter billedet af at børnegudstjenester i højere grad end babysalmesang er rettet mod at lære børnene om kristendom, som naturligvis også er en konsekvens af at børnene ved børnegudstjenesterne er ældre, og at gudstjenesternes kristne indhold derfor i højere grad kan rettes mod dem. Ved babysalmesang taler man derimod primært til forældrene. Når 40 % af babysalmesangsforældrene er enige i at niveauet passer til deres barn, er det måske udtryk for at salmerne ses som et passende indhold for denne aldersgruppe.

For 82 % af forældrene har det betydning at deres børn lærer om kristne værdier. For ikke-medlemmer og dem der ikke har ladet deres børn døbe er tallet lidt lavere, nemlig 60 %. Det ændrer dog ikke ved at der er et klart flertal af forældrene for hvem det har betydning at deres børn får kendskab til de kristne værdier. Spørgsmålet blev stillet på baggrund af de idealtypiske motivationer for at komme til kirkens børneaktiviteter, og hensigten var at måle i hvor høj grad de kristne værdier har betydning for forældrene. I den kvalitative analyse af interviewene uddybes det nærmere hvad forældrene forstår ved de kristne værdier under afsnittet *Forældrenes syn på kristendom og kirke*.

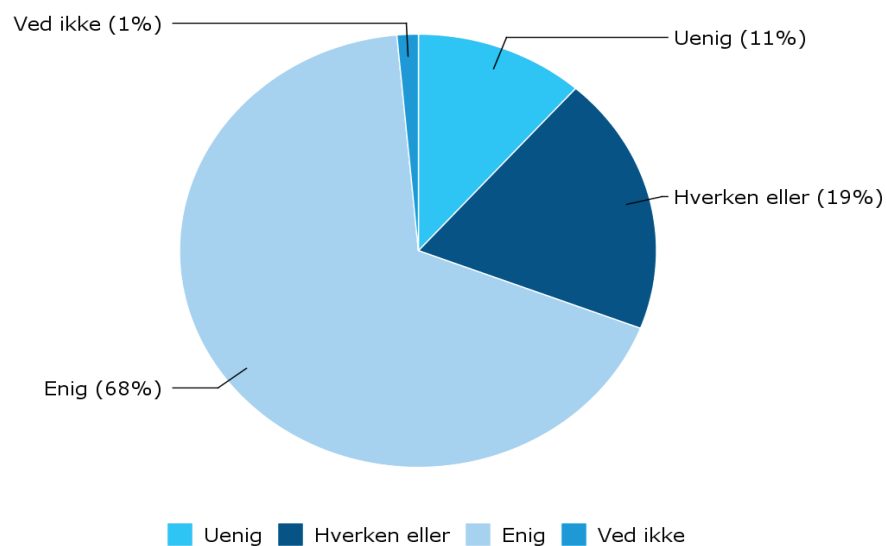
Det har betydning at mit barn lærer om kristne værdier – alle respondenter

Tilknytning til kirken

Af det samlede antal forældre i undersøgelsen har 68 % et ønske om at give deres barn en tilknytning til folkekirken. Omkring en femtedel af forældrene svarer *hverken eller*, hvilket kan være et udtryk for at man ikke har taget stilling til dette spørgsmål, eller at man ikke ser en sammenhæng imellem det at komme til kirkens børneaktiviteter og at skabe tilknytning til folkekirken. Når et flertal af forældrene alligevel har et ønske om at skabe tilknytning, så passer det godt med at tilknytning og tilhørsforhold også er nogle af de ord som bliver brugt til at beskrive dåbens betydning.

Jeg vil gerne give mit barn en tilknytning til kirken – alle respondenter

Ønsket om at give sit barn en tilknytning til folkekirken er i høj grad afhængigt af om man er medlem af folkekirken, og om man har ladet sit barn døbe. Blandt dem der har ladet deres børn døbe, ønsker 79 % at give barnet en tilknytning til kirken, og blandt medlemmerne er

tallet 75 %. Blandt ikke-medlemmer ønsker kun 24 % at give barnet en tilknytning mens 49 % ikke har et ønske om at skabe tilknytning, og blandt dem der ikke har ladet deres børn døbe, er 29 % enige, 34 % uenige og 34 % svarer *hverken eller*.

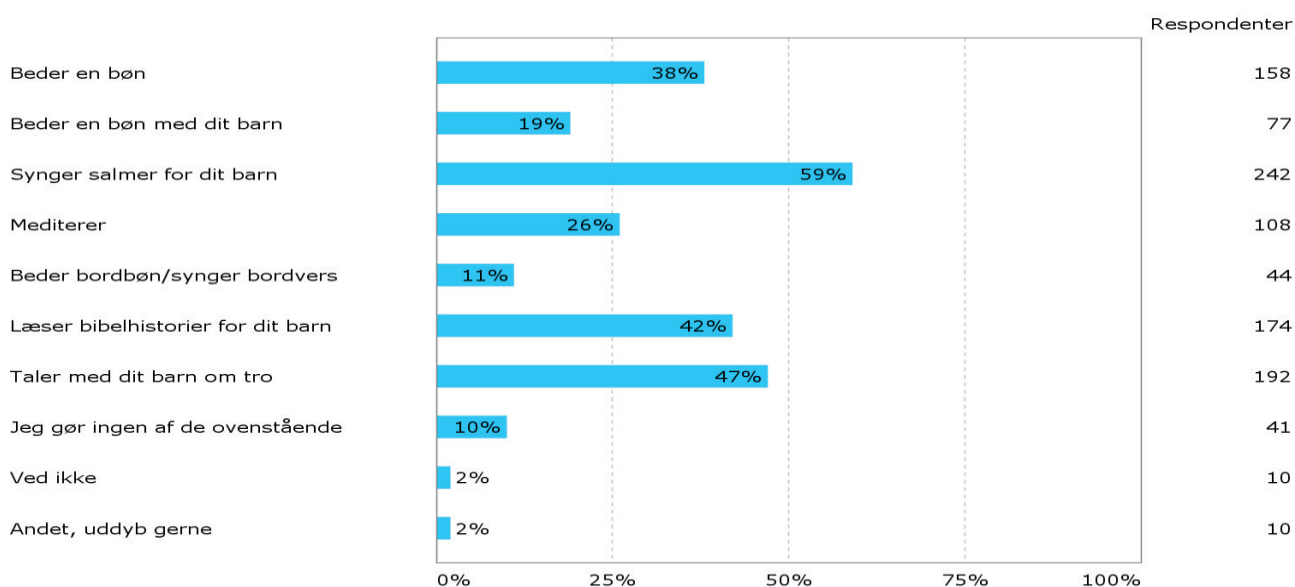
Spørgsmålet om tilknytning kan ses i relation til dåbsspørgsmålet, hvor et fravalg af dåben ifølge *Dåb eller ej?* ofte begrundes i at man ikke ønsker at barnet skal have et tilhørsforhold til folkekirken frem for andre trossamfund. Barnet skal selv have mulighed for at vælge om det vil døbes eller ej, og for de forældre som har fravalgt medlemskab og dåb, ses kirkens børneaktiviteter måske ikke som en måde at skabe tilknytning, men i højere grad som en aktivitet blandt mange andre børneaktiviteter i København.

Et spørgsmål om tro

Hvis man har været til børnegudstjeneste, ser man i høj grad kirkens aktiviteter som en mulighed for at barnet kan forme sin egen tro, idet 82 % angiver at være enige i dette spørgsmål. Forældrene ser altså ikke deltagelsen i en børnegudstjeneste som en måde at pådutte barnet en bestemt tro, men som en aktivitet der giver barnet kendskab til kirke og kristendom, hvorfra barnets trosforestilling kan formes. Dette syn på børnegudstjenester er præget af individualiseringen med dens opfattelse af at mennesket selv har ret til at bestemme over sit eget liv. I *Dåb eller ej?* kom denne holdning til udtryk som et argument for at lade sit barn døbe, fordi dåben og hermed et folkekirkeligt medlemskab ikke opfattes som noget definitivt, men som noget barnet senere kan vælge til eller fra. Argumentet om at barnet selv skal vælge bruges også omkring fravalget af dåben.

Forældrenes religiøse praksis

Uanset om du går i kirke eller ej, hænder det så at du gør følgende derhjemme? (sæt gerne flere krydser) – alle respondenter

Ifølge spørgsmålet om religiøs praksis i hjemmet er salmesang den mest almindelige praksis. 59 % af forældrene synger salmer for deres børn, og her ses formentlig effekten af babysalmesang. Fra Babysalmesangsrapporten ved vi at det er vigtigt for forældrene at give salmeskatten videre til deres børn. I vores undersøgelse finder vi desuden at de forældre som

er medlemmer af folkekirken i højere grad synger salmer, idet 62 % af medlemmerne synger salmer mod 38 % af ikke-medlemmerne.

Den religiøse praksis hos forældre der har fået døbt deres børn² og medlemmer af folkekirken er næsten ens, og adskiller sig mest fra ikke-medlemmerne og de der ikke har fået døbt deres børn ved spørgsmålet om bøn. 43 % af medlemmerne og 45 % af dåbsforældrene beder selv, og hhv. 21 % og 23 % beder en bøn med deres barn. Dette tal er væsentligt lavere for ikke-medlemmer og de der ikke har ladet deres børn døbe.

Det er ikke ualmindeligt blandt forældrene at tale med sit barn om tro, idet knap halvdelen af alle undersøgelsens respondenter angiver at gøre dette, ligesom 42 % af alle forældre angiver at læse bibelhistorier for deres børn. Filtreres data, ses det at medlemmer og dåbsforældre i højere grad læser bibelhistorier, idet 45 % af medlemmerne og 48 % af dåbsforældrene gør dette, overfor 27 % af ikke-medlemmerne og 22 % af dem der ikke har fået døbt deres barn. En stor del af respondenterne har børn under et år, hvilket er vigtigt at have i baghovedet når vi analyserer resultaterne, da de af naturlige årsager formentlig ikke er begyndt at tale med deres børn om tro. Kun 10 % af forældrene angiver at de ikke praktiserer nogen af de nævnte ting.

Salmer, bøn, bibelhistorier og tro er altså ikke en ualmindelig praksis hos de forældre som kommer til kirkernes børneaktiviteter, og der ligger et vigtigt perspektiv i at undersøge hvor almindelig denne praksis er i den danske befolkning: er det generelt vigtigt for småbørnsforældre at synge salmer og læse bibelhistorier?

Interviews

I undersøgelsens kvalitative del er der lavet interviews med ti forældre som har deltaget i en bred vifte af børneaktiviteter og -gudstjenester i en kirke i København eller på Frederiksberg. I udvælgelsen af informanter er det tilstræbt at informanterne afspejler den gruppe af forældre som typisk kommer til kirkens børneaktiviteter og børnegudstjenester i forhold til køn, alder, uddannelsesniveau, medlemskab, dåb og børnenes alder.

Forældrenes religiøse socialisering

De fleste af interviewpersonerne er ikke opvokset med en særlig stærk tilknytning til folkekirken, hvis tilknytning defineres ud fra jævnlig kirkegang. De kommer typisk fra familier som er kommet i kirken til jul og ved livets store begivenheder som dåb, bryllup og begravelse. Enkelte af forældrene er dog opvokset med en lidt større tilknytning til kirken, med forældre i menighedsrådet, deltagelse i kirkekor eller med en præst i den nærmeste familie. For næsten alle interviewpersonerne gælder det imidlertid at de ikke har været flittige kirkegængere i deres voksne år før de fik børn. Forældreskabet markerer således en ændring i deres brug af kirken, idet de fortsat ikke kommer til søndagsgudstjenesterne, men måske kommer til den månedlige børnegudstjeneste eller "shopper" rundt imellem op til tre ugentlige babysalmesangshold i de tætliggende kirker på Vesterbro. Det er altså typisk for de interviewede forældre at de fleste af dem er vokset op i familier hvis forhold til folkekirken i høj grad ligner gruppen af baggrundskristne, som ikke melder sig ud af folkekirken, især fordi de gerne vil benytte sig af overgangsritualerne (Krogsdal og Gottfredsen 2012, 75).

² Herefter bruges udtrykket "dåbsforældre", som betegnelse for de forældre, der har fået døbt deres børn

Forældrenes tro og trosforestillinger

For Lene fra Sydhavnen, som kommer med sine børn til den månedlige børnegudstjeneste i den lokale folkekirke, har hendes manglende tro på Gud haft den konsekvens at hun meldte sig ud af folkekirken før hun fik børn. Alligevel afviser Lene ikke at være troende, for hun er ikke i tvivl om at der må være "mere mellem himmel og jord", men kirke og kristendom har intet med hendes trosforestillinger at gøre. Louise fra Østerbro, som går til babysalmesang og barselshøjskolen, har en naturvidenskabelig baggrund, og føler at der er nogle "uoverensstemmelser" omkring de kristne dogmer som gør det svært for hende at tro på dem. Samtidig forklarer hun dog at hun ikke er "utroende", for hun er sikker på at der må være "noget mere", men har svært ved at definere hvad det er hun tror på. Det er således tydeligt at det at tale om tro rummer stor usikkerhed for forældrene; de føler ikke de har ord for hvad "tro" er for dem, og har behov for at tage forbehold i forhold til det de forbinder med kristendom.

For Johanne fra Nordvest, som kommer til børnegudstjenester med sin datter, er tro kærlighed og tilgivelse. For hende rummer Bibelen en historisk kerne, og hun tror på den historiske Jesus, at han levede og at han hjalp de fattige ved at dele mad ud. Johanne stiller sig dog tvivlende overfor de mirakler som beskrives i Biblen, hun nævner her historien hvor 5 fisk og 2 brød gav mad til 5000. Det samme gælder for Ane fra Vesterbro, som ikke er "helt vildt troende", for som hun forklarer, så beder hun ikke aftenbøn eller lignende. Heri findes der altså en klar forestilling om at trosforholdet relaterer sig til en særlig religiøs praksis, og når forældrene ikke kan identificere sig med denne praksis, har det betydning for opfattelsen af hvorvidt de vil definere sig som troende eller ej. Ane forklarer det således:

"Jeg ved ikke om jeg tror på at der findes en Gud. Jeg tror mere på budskabet i kristendommen eller på, ligesom på... jeg tror også på kulturen i det. Jeg tror også vi mister noget ved ikke at komme i kirken for vores kultur. Jeg tror den er en del af os, eller var i hvert fald. Også det der med at man har et fælles, ikke regelsæt, men en fælles værdinorm man er sammen om i et samfund, på en eller anden måde. Og noget ligesom at tro på når det hele går skævt på en eller anden måde. Der er det også rart at ty til."

Det er dog ikke alle forældrene som føler samme tvivl eller usikkerhed. Pernille fra Christianshavn, som kommer til babysalmesang og "Salmedans for hele familien", tror på Gud, men for hende er det en "barnetro" som helt naturligt har fulgt hende i livet, og som hun også forklarer at hun har truffet et valg om at hun har. Hendes tro fylder ikke meget i hverdagen, men når hun eksempelvis taler med sine børn om sin afdøde mor, fortæller hun at mormoren er "i himlen" og at hun kigger ned på dem. Hos Louise fra Østerbro italesættes trosspørgsmålet ikke som et valg, som det gør for Pernille. I relation til dåben beskriver hun hvilket forhold hun ønsker at datteren skal have til kirken:

"... selvom hun ikke sådan er helt overens med Gud osv., så er det jo et godt fællesskab, og det er det jeg lidt håber. Altså at kirken kan være et fællesskab. Og det tænker jeg, det kan hun jo fint være en del af, og så kan hun jo selv bestemme om hun, eller man kan jo ikke selv bestemme om man tror, men man kan afklare det."

For nogle af forældrene er troen også noget som først er begyndt at vokse i dem efter at de er blevet forældre. Peter fra Nørrebro, som kommer med sin søn til rytmik for 1-3 årige, relaterer således sin tro til forældrerollen:

"Jeg tror måske igen det hører lidt sammen med forældrerollen, at man måske ligesom får behov for at tænke over at der måske er noget som er lidt større end en selv ikke, altså. Så måske er det bare det i virkeligheden som... som sådan mere. Jeg tror da jeg var

ynge, da havde jeg meget lettere ved sådan at sige: nej nej, nej nej, det kan jeg afskrive, ikke. Men det kan jeg... den samme skrår sikkerhed har jeg slet ikke længere."

Flere forældre beskriver også troen som noget man kan vende sig imod når livet er svært, eller hvis man rammes af sygdom, som her hos Lea fra Nørrebro:

"Jeg tror jeg er sådan meget gennemsnitsdansker på det punkt at jeg går jo ikke sådan i kirke. Jeg bruger det op til jul når der er musik og sådan noget, det kan jeg vildt godt lide. Og ellers så tror jeg også at er der en eller anden krise der rammer, eller nogen der er syge, så kan det godt være at man tyr lidt mere til den side, eller det gør jeg. Men det fylder ikke rigtig i min hverdag ellers, sådan tror jeg at jeg vil betegne det."

Tro er for forældrene meget personligt, og flertallet af dem tror i en eller anden forstand, men føler ikke at deres tro og praksis helt lever op til det som de tror er nødvendigt for at kalde sig troende i kristen forstand. Frem for at definere en klar trosforestilling nævner flere af dem troen på fællesskabet omkring kirken og kristendommen som betydningsfuldt, samt muligheden for at både de og deres børn kan søge kirken i svære tider.

Forældrenes syn på kristendom og kirke

Det er kendetegnende for interviewpersonerne at kristendom opfattes som et kulturelt fundament som det er vigtigt at kende til, og som skaber en form for sammenhængskraft i samfundet. Peter fra Nørrebro beskriver sit syn på kristendommen således:

"Det handler om at være en del af noget mere end bare det at man går på arbejde og man er gift med sin kone og de ting som man også er, ikke. Men der, på en eller anden måde kan jeg godt lide tanken om at der er noget mere end det. Og der er noget som vi er fælles om. Vi er ikke bare fælles om at bo i Danmark, men vi er også fælles om nogle andre ting..."

Int.: Ja. Er det vigtigt for dig at Karl lærer om kristendommen?

Peter: Ja, det synes jeg da. Det synes jeg da det er. Jeg synes da sikkert også at det er vigtigt at han lærer om nogle andre religioner, men det synes jeg da faktisk at det er. Det er vel også... han bor i et land hvor det er den officielle tro og de ting ikke, så det synes jeg da er vigtigt for ham at lære."

For Ane fra Vesterbro beskrives kristendommen også som en vigtig del af kulturen, og hun synes det er trist at se at flere og flere vælger tro og kristendom fra. Hun tror på at det skaber en form for "rodløshed" og "ensomhed" fordi man hermed også trækker sig fra et fællesskab. I forhold til den fælles værdinorm som Ane nævnte i relation til sin tro, forklarer hun at næstekærlighed og tilgivelse er nogle af de værdier som hun har et ønske om at give videre til sine børn. Pernille fra Christianshavn har også et ønske om at give sine børn nogle gode værdier med sig og nævner både næstekærlighed og barmhjertighed. Selvom Pernille er den af forældrene som oftest kommer i kirken, så definerer hun dog ikke disse værdier som specifikt kristne, men forklarer at de også kan findes i mange andre kontekster end en kristen kontekst.

For Louise fra Østerbro er der ikke tvivl om at kristendommen er nøglen til at forstå den danske kultur:

"... vi er jo altså, vi er jo sådan kulturkristne ikke. Og det er en forudsætning for at forstå vores kultur ikke. Kristendommen er fundamentet for det hele."

For Lea fra Nørrebro er det vigtigt at lære sine børn helt grundlæggende værdier om at hjælpe andre mennesker, som for hende også er en del af kristendommen.

"... det der med medmenneskelighed og at man tænker på andre, og man hjælper andre og man favner alle... Og det kan man jo også godt se som noget kristent."

Ulla fra Amagerbro tror på at kristendommen rummer en værdi for samfundet, og derfor støtter hun i høj grad op om folkekirken:

"... og jeg kunne aldrig drømme om at melde mig ud, aldrig. For jeg synes også at kirken gør meget for mennesker der ikke har det godt."

Forældrene ser således kristendom og folkekirken som noget af det der giver sammenhængskraft i samfundet, og som rummer nogle særlige værdier som de gerne vil give videre til deres børn. Fortællingen om *Den barmhjertige samaritaner* står klart i flere af forældrenes erindringer når de nævner næstekærlighed som en vigtig kristen værdi, samtidig med at de ser folkekirken som en social aktør i samfundet der gør en forskel for dem der har det svært.

Et spørgsmål om dåb

Det er karakteristisk for de interviewede forældre at dåben ses som adgangen til et betydningsfuldt fællesskab. Samtidig er det dog også tydeligt at ingen af forældrene ønsker at pådutte deres børn et medlemskab af folkekirken, og derfor opfattes dåben ikke som noget vedvarende, men som noget barnet selv skal tage stilling til senere i livet.

For Peter fra Nørrebro var spørgsmålet om dåben ikke svært. Han ville gerne have sin søn døbt, og selvom han selv er medlem af folkekirken, er sønnen katolsk døbt da familien har størst tilknytning til den katolske kirke. Peters kone er katolik, de er katolsk viet og Peters kone går oftere i kirke end ham. Selvom ingen af dem går meget i kirke, betyder det mere for hans kone, som han forklarer det. Peter forklarer her sin holdning til dåben:

"Jeg synes at det handler om, ligesom hvordan man... at vi på vegne af Karl selvfølgelig, melder ham ind i et fællesskab som jeg synes at det vil jeg faktisk gerne have at han er med i. Det er måske lidt svært at forklare, men det synes jeg faktisk er det som er den største ting for mig. Det er ligesom at, at vi, nu skal vi på vegne af ham ligesom sige, det her synes vi faktisk, det synes vi at vi gerne vil "endorse" for ham ikke. Den del synes jeg er vigtig"

Hos Louise fra Østerbro kommer opfattelsen af dåben som en foreløbig handling til udtryk, ligesom hun beskriver hvordan hun med dåben ønsker at give sin datter adgang til et fællesskab i kirken selvom hendes omgangskreds var forundrede over at datteren skulle døbes:

"Altså på mange måder tænker jeg at folkekirken, altså det er en god samling som måske kan... selvom hun ikke sådan er helt overens med Gud osv., så er det jo et godt fællesskab og det er det jeg lidt håber. Altså at kirken kan være et fællesskab, og det tænker jeg det kan hun jo fint være en del af, og så kan hun jo selv bestemme om hun – eller man kan jo ikke selv bestemme om man tror, men man kan afklare det."

Pernille fra Østerbro havde forestillet sig at hendes mand som er fra udlandet, ville modsætte sig dåben af deres tre børn, fordi han "nærmest" er ateist som hun forklarer. I deres samtale om dåben viste han dog forståelse for at ritualet har en særlig betydning for Pernille og hendes familie, og derfor blev de enige om at børnene skulle døbes, ligesom han også indimellem tager med til tumlingegudstjenester.

Meretes mand, som også er fra udlandet, er ikke døbt og ønskede heller ikke at deres datter skulle døbes. Hun forklarer at det var en fælles beslutning da de valgte at navngive deres datter, men at hun savnede den ceremoni og tradition som ligger i dåbsritualet selvom de forsøgte at lave deres eget dåbsritual der handlede om næstekærlighed og medmenneskelighed, men uden at omtale Gud. Mødrenes fortællinger er gode eksempler på hvordan dåben vælges til eller fra afhængigt af hvem af forældrene det betyder mest for.

For Ulla og Johanne, der begge kommer regelmæssigt til børnegudstjenester i hver deres kirke, har der ikke været tvivl om at børnene skulle døbes. Ulla forklarer at hun altid har været kristen, og at hun selv er opdraget i den kristne tro, så derfor har hun aldrig tvivlet på at sønnen, som hun bor alene med, skulle døbes. Da Johanne skulle tage beslutningen om dåb med sin datters far, som hun nu er skilt fra, var de heller aldrig i tvivl om dåben. For Johanne har dåben stor betydning:

"Og der var nogle der spurgte mig: hvorfor vil du gerne have Rebekka døbt, og jeg kan huske at sådan havde jeg det virkelig at jeg tænkte at i så vigtigt et spørgsmål om at passe på min datter, det ansvar ville jeg ikke tage alene. Altså, jeg ville have Kristus til at være med til at passe på hende, ikke"

For Lene fra Sydhavnen var der omvendt ikke tvivl om at børnene ikke skulle døbes. Lenes mand har aldrig været medlem af folkekirken, og hun meldte sig selv ud før de fik deres tre børn:

"... selvom jeg havde fortsat med at være medlem, så tror jeg ikke at vi havde fået dem døbt. Netop fordi at jeg skal ikke pådutte dem noget. Jeg skal oplyse deres viden og deres verden omkring de forskellige former for tro eller trosretninger, men jeg skal ikke melde dem ind i noget eller sådan pådutte dem noget."

For de to mødre fra babysalmesang, Dorte og Lea var der ingen tvivl om at børnene skulle døbes. Dorte og hendes mand var helt enige om dåben, og ligesom parret er viet af Dortes svigerfar, som er præst, så er børnene også døbt af ham. For Lea handlede dåben af hendes første barn mest om tradition, men dåb, kirke og kristendom er med tiden kommet til at betyde mere i hendes liv, og hun oplevede dåbsdagen med sit andet barn som en meget stor og betydningsfuld dag.

Hvad får forældrene til at komme i kirken med deres børn

Merete fra Østerbro ser rytmikundervisningen som et tilbud om en aktivitet som er meget givende for både hende og datteren. Hun forklarer at rytmikundervisningen i kirken er en meget rolig og fin stund som står i modsætning til andre aktiviteter hun har oplevet, og at den samtidig er nøje tilpasset hvad børnene kan holde til sidst på dagen. Da der en dag var børnegudstjeneste umiddelbart efter rytmikundervisningen, valgte Merete desuden at deltage i denne med sin datter, og hun forklarer her hvordan hun oplevede børnegudstjenesten:

"... det talte til mange sanser, kan man sige, så derfor synes jeg at det var en meget sådan – det var virkelig meget i børnehøjde, og det synes jeg alle de der ting jeg har været til i den kirke der har været, og det er også derfor jeg bliver ved med at komme der, fordi jeg synes simpelthen... de har virkelig forstået at lave noget som virkelig er for barnet, altså. I forhold til mange andre ting jeg har været til..."

Ane fra Vesterbro, som selv er uddannet klassisk pianist, beskriver her hvorfor hun holder så meget af at gå til babysalmesang i den lokale folkekirke:

"Jeg synes simpelthen at det er meget, meget højere niveau der bliver undervist på end de andre ting jeg har været til."

For Ane er der altså en kvalitativ forskel på kirkens aktiviteter og andre aktiviteter for børn og børnefamilier, fordi kirkens tilbud kan noget andet end de andre aktiviteter hun har gået til i sine første to barselsperioder. Underviserne er dygtige og veluddannede, og det tiltaler hende at der synges salmer og ikke kun børnesange med fagter, måske fordi undervisningen hermed også appellerer mere til hende selv.

For Ane, Merete og Peter, som har været til de mere musisk orienterede aktiviteter som rytmik for de små og babysalmesang, er det afgørende at de igennem kirkens aktiviteter

kan deltage i en rolig, meningsfuld og stimulerende aktivitet med deres børn. De lægger mindre vægt på muligheden for at møde nye mennesker, og mere vægt på samværet med deres børn. Peter fra Nørrebro forklarer at det måske er lidt tilfældigt at han kommer til en aktivitet i kirken fremfor en aktivitet udenfor kirken. At han alligevel fortsætter med at tage Karl med til den månedlige lørdagsrytmik, forklarer han således:

"Det som jeg specielt godt kan lide ved det i (den lokale kirkes navn), det er at det er så dejligt uformelt. Man skal ikke melde sig til, og der bliver ikke udsolgt, og man skal ikke huske hvornår, man skal bare dukke op på den rigtige dag, på det rigtige tidspunkt. Og så finder de ud af det ikke, og der er plads til alle. Det synes jeg er utrolig dejligt faktisk."

Peter lægger ikke skjul på at han tager til rytmik for at være sammen med Karl. Når hele familien indimellem tager til børnegudstjenester i en af områdets andre kirker, så lægger han også vægt på kirken som en ramme om familiens samvær:

"Det er sådan en speciel stund der bliver skabt for forældre og børn, der hvor vi er inde i kirkerummet, og præsten han siger et par ord. Det synes jeg er hyggeligt."

Louise fra Østerbro fik lyst til at tage fra Østerbro til Frederiksberg på grund af Barselshøjskolens tilbud om en aktivitet med et tilbud rettet mod forældrene. Tilbuddet vakte hendes interesse, fordi indholdet var anderledes end mange af de andre aktiviteter for barslende forældre i København der primært retter sig mod børnene. Hun har desuden været særligt glad for introduktionen af nye salmer ved barselshøjskolen, og føler her at hun har fået noget ud over det hun havde regnet med da hun tilmeldte sig.

De fleste af forældrene fortæller også om et særligt forhold til kirkerummet. Ane fra Vesterbro er uddannet klassisk pianist og forklarer således at hun holder særligt meget af sin lokale kirke, blandt andet fordi lyden er særligt god her. Merete fra Østerbro forklarer også at kirkerummet egner sig godt til de musiske aktiviteter, og at det især er den form for aktiviteter som hun gerne vil deltage i med sin datter. For hende bidrager rytmikholdet for de 1-3 årige også med en særlig ro for både datteren og hende selv, og denne del har haft afgørende betydning for hendes lyst til at prioritere at fortsætte med at komme til kirkens børneaktiviteter da babysalmesangsundervisningen sluttede. I en travl hverdag er det vigtigt for hende at det ikke er en stressende oplevelse at komme i kirken efter en lang dag på arbejde. For Dorte fra Nørrebro er den lokale kirke også helt særlig på grund af dens "betagende" kirkerum. Hun fortæller at børnene er optagede af at ligge og kigge op på de blå hvælvinger og stjernerne i loftet. I forældrenes syn på kirken er det altså tydeligt at der er tale om æstetisering af kirkerummet når de fortæller om den særlige følelse de får når de er i kirken med deres børn.

Kristendom i børnehøjde

Johanne fra Nordvest fremhæver børnegudstjenesterne især for præsternes måde at formidle kristendommen til børnene:

"Børnegudstjenesterne synes jeg formidler det kristne budskab på en tilgængelig måde for børn, selvfølgelig – det er en børnegudstjeneste, men det fungerer rigtig godt, synes jeg."

Hun tager ikke sin 9-årige datter med til almindelige søndagsgudstjenester, fordi det er vigtigt for hende at kristendommen formidles på en børnevenlig måde. Hvis hun skulle tage hende med til søndagsgudstjeneste, ville hun gøre meget ud af at vælge hvilken præst de skulle tage til gudstjeneste hos, som hun forklarer her:

"Johanne: Jeg ville nok prøve at overveje hvad det var for en præst fordi jeg ville være lidt nervøs for, hvis nu det var en meget konventionel præst der meget sådan holdt sig til... ordet

Int.: Sådan konservativ, eller?

Johanne: Så ville jeg være lidt nervøs for at det sådan ligesom skubbede hende lidt væk, altså at hun fik en følelse af: ej, det er for kedeligt det der, det gider jeg i hvert fald ikke. Det ville jeg være lidt nervøs for så hun ligesom på en eller anden måde vendte det ryggen. Altså ikke på den måde, det ville hun jo ikke gøre, men alligevel. At hun mistede interessen, så jeg ville nok sådan udvælge tror jeg hvad det var for en præst hvis jeg skulle have hende med til en almindelig søndagsgudstjeneste."

Det er altså vigtigt at både udlægningen af kristendommen og udformningen af gudstjenesten er nøje tilpasset datterens alder.

Pernille fra Christianshavn og hendes mand, der er fra udlandet, så meget forskelligt på dåben, men på trods af det valgte de at døbe deres børn fordi det betød meget for hende. I forhold til kirkens børneaktiviteter er Pernille bevidst om at hun gerne vil give dem et forhold til kirken som de så senere kan vælge til eller fra:

"Jeg kan godt lide alsidigheden – at de ville kunne det hele. At de kan gå ind i en kirke og føle sig hjemme og at de også kan gøre noget fuldstændig andet, altså. Ja, og det har jeg i hvert fald tænkt siden vi fik den ældste, fordi jeg og deres far er meget forskellige, sådan på rigtig mange måder, så det er sådan lidt... Så synes jeg det er dejligt og måske er det også blevet ekstra vigtigt for mig fordi han repræsenterer noget andet. At så vil jeg gerne give dem det som de i hvert fald ikke får fra ham."

Denne tilgang til barnet baserer sig altså på en tanke om at man viser sit barn kendskab til kirken på linje med en række andre kulturelle tilbud, og så kan barnet senere i livet vælge kirken til eller fra. For Pernille bliver kendskabet til kirken særlig vigtigt fordi børnenes far ikke viser dem den del af kulturen.

Forældrene ser kirkens børneaktiviteter og gudstjenester som en mulighed for at give børnene et kendskab til kristendom og kirke der ses som grundlæggende og vigtige dele af den danske kultur. Det er børnenes eget valg om de også senere i livet vil have en tilknytning til kirken, ligesom de selv må afgøre om de er troende og kristne. For enkelte forældre betyder troen dog meget for dem selv, og derfor har de et stærkt ønske om at barnet også vælger den kristne tro til.

Det sociale samvær

Hvor det for nogle forældre er vigtigt at kirken danner en ramme om familiens samvær, så har det for andre forældre en betydning at kirken er et mødested hvor venskaber kan vedligeholdes. Ulla fra Amagerbro er alene med sin søn og har overvejet at tage til den månedlige spiseklub for enlige forældre i den lokale kirke. Indtil nu har hun dog primært benyttet sig af børnegudstjenesterne, hvor flere af sønnens klassekammerater også kommer. Det er især samværet med sønnens bedste kammerat og hans mor der har betydning for Ulla, og begge familier kommer næsten hver gang der er børnegudstjeneste. Ulla forklarer at det er betydningsfuldt at forældrene har mulighed for at få talt sammen ved den efterfølgende spisning imens børnene leger sammen. Rammerne for børnegudstjenesterne har altså også betydning for forældrenes lyst til at fortsætte med at komme, og spørgeskemaundersøgelsen viste at de forældre der har været til børnegudstjeneste i høj grad er enige i at fællesskabet med venner og venners børn har betydning for dem, ligesom flertallet også føler sig som en del af et større fællesskab.

I forhold til betydningen af at kirkerne tilbyder spisning i forbindelse med børnegudstjenesterne, forklarer Pernille fra Christianshavn, der ofte er alene med sine børn om aftenen, at det føles som om at kirken drager "omsorg" for hende ved at servere et måltid, fordi det ellers kan være hårdt at få lavet mad i hverdagen med tre børn omkring sig. Måltidet beskrives også som en stor hjælp for Lene fra Sydhavnen, for rent praktisk ville det være svært at nå hjem for at lave mad efter børnegudstjenesten. Gennemgangen af kirkernes hjemmesider viste da også at der stort set altid tilbydes spisning når børnegudstjenesterne ligger sidst på eftermiddagen.

Lene fra Sydhavnen vægter også fællesskabet højt i sin motivation for at komme til børnegudstjenesterne. Hun blev inviteret med af sin nabo, der ofte kom i kirken med sine børn, og de to familier fulgte ad fordi børnene holdt af at komme til børnegudstjenesterne. Nu kommer naboen ikke mere, men Lene har i stedet for inviteret andre hjemmegående med som de så mødes med ved den månedlige børnegudstjeneste. Lene og hendes familie kommer fortsat til børnegudstjenesterne fordi børnene elsker at være med til at udforske kirkebygningerne igennem det detektivarbejde som altid er en del af gudstjenesterne. Lene forklarer at det er godt for børnene at lære igennem leg, men at hun har det lidt svært med den forkyndende del af gudstjenesten fordi hun ikke selv er medlem af folkekirken. Hun forsøger selv at nyde at være til stede ved gudstjenesterne på trods af det kristne indhold, men hun oplever samtidig at indholdet gør indtryk på den ældste datter som taler om bibelhistorierne derhjemme. Dette er ikke i sig selv problematisk, men som Lene forklarer, så ville hun ønske at de kunne have samtaler om andre religioner ligeså vel som kristendommen. For hende er det vigtigt at børnene får viden om forskellige religioner og forskellige trosforestillinger, fordi de hermed kan træffe et kvalificeret valg senere i livet i forhold til deres egen religiøse overbevisning.

Det er generelt for forældrene i undersøgelsens kvalitative del at der er en stor tilfredshed med kirkens børneaktiviteter, ligesom de anser aktiviteterne for at være af høj kvalitet. Hermed bekræftes resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen, som viste at næsten alle forældre vil anbefale kirkens børneaktiviteter til andre ligesom de havde planer om at fortsætte med at komme.

Religiøs praksis i hjemmet

Hvor spørgeskemaundersøgelsen viste at 47 % af forældrene taler med deres børn om tro, og 42 % læser bibelhistorier for deres børn, så bidrager den kvalitative del af undersøgelsen til en dybere forståelse af den religiøse praksis i hjemmet. Johanne fra Nordvest fortæller her hvordan hun forsøger at tale med sin datter om tro:

"Jeg vil gerne at, at Rebekka hun, altså sådan tager den kristne tro med sig, men det er ikke sådan at vi går i kirke sammen hver søndag. Det er ikke på den måde. Men vi, vi taler da om det, og det er en del af vores hverdag, den der måde med at man skal være god mod andre, og man må ikke lyve, og hvorfor må man ikke det. Det der med at kunne tilgive, altså hvor man sådan ligesom kan trække nogle tråde til kristendommen, som i vores verden er ensbetydende med kærlighed. Og det kan jeg godt... det vil jeg rigtig gerne støtte op om og hjælpe hende med at se hvad... hvad det kan give at have en tro. Og når hun så bliver ældre, så er det så op til hende at vurdere om... om det er noget hun fortsat vil, vil... ligesom have at det skal være en del af hendes liv, ikke, eller om det ikke skal være det. Men så længe hun er den alder hun er nu, så vil jeg gerne være med til at vise hende hvad kristendommen kan."

At kristendommen rummer en række positive budskaber som det er vigtigt at tale med sit barn om, er også centralt for Ulla fra Amagerbro der går til børnegudstjenester med sin 8-årige søn.

"Int.: Ja, og hvad er det du håber at din søn får med sig ved at I kommer til børnegudstjenesterne?"

Ulla: Jamen altså at han får et indblik sådan i den kristne tro og også at jeg taler med ham sådan løbende, om sådan, det der med at være god ved andre mennesker og være god ved dem der har det dårligere end os selv os...

Int.: Ja

Ulla: Jeg håber sådan, altså at han bliver et godt menneske af det og får forståelse for andre."

Både Lea og Dorte fra Nørrebro læser bibelhistorier for deres børn. Leas datter på fem år fandt selv sin børnebibel frem og kan finde på at spørge hvem Gud er, og hvorfor Jesus er død. I forbindelse med babysalmesang har Dorte fået små bibelhistorier af kirken som hun læser derhjemme for sin søn på 2,5 år:

"Så når han siger han gerne vil læse "Gud er stor", jamen så læser vi "Gud er stor", ligesom vi læser Rasmus Klump. Han ved jo ikke endnu hvad det er, men så har man hørt det et eller andet sted"

Ane fra Vesterbro har læst i børnebibelen som børnene fik ved dåben, blandt andet fordi hun synes at det helt grundlæggende er nogle gode og meget spændende historier som har en kulturel værdi, og som også nogle gange fungerer godt som godnatlæsning. Der bliver også talt om tro i hendes hjem, men ikke kun om kristendom:

"Vi taler meget om sådan at dem der har tørklæde på, de tror på en gud der hedder Allah. Og dem der er buddhister.... Altså, og at de måske i virkeligheden, altså den gud som alle folk tror... altså folk tror på noget for at have noget at støtte sig til på en eller anden måde. Så i virkeligheden er det måske en og samme sag. Det snakker vi faktisk om derhjemme, for ligesom at forklare hvad det er... hvorfor forskellige mennesker tror på forskellige ting. Det er ligesom i virkeligheden måske noget af det samme. Det tror jeg i hvert fald på."

Lene, som ikke selv er medlem af folkekirken, forklarer her at hun gerne vil støtte sine børn, uanset hvilken tro eller ikke-tro de måtte have:

"Mine børn de må gerne være kristne, de må også gerne være buddhister, de må gerne være lige præcis det de gerne vil. De kommer ikke til at miste noget på det, ud fra det valg de tager. Jeg vil hellere have at de tager et bevidst valg så jeg virkelig ved at det er det de gerne vil, uden at det skal være... at de mister noget på det."

Forældrene taler altså ikke kun med deres børn om kristendom og folkekirke, men ønsker at give dem en bred viden om og indsigt i forskellige religioner. Det er ikke afgørende at børnene bliver kristne selvom nogle af forældrene har et ønske om at de bliver det, men det afgørende er at de træffer et bevidst valg i forhold til en religiøs eller ikke-religiøs identitet. Heri ligger modernitetens krav om det autentiske og individualiserede valg hvor individet selv har ansvaret for at finde svar i forhold til sin egen tro. Denne tilgang til barnets dannelse kom også til udtryk i *Dåb eller ej?*, hvor der blandt undersøgelsens informanter var bred enighed om at barnet senere i livet selv må tage stilling til om det vil være medlem af folkekirken eller ej.

Når næsten halvdelen af forældrene i spørgeskemaundersøgelsen taler med deres børn om tro, viser det at tro og trosforestillinger ikke er uden betydning for forældrene ved kirkens børneaktiviteter. Hertil viser de kvalitative interviews at forældrene forsøger at italesætte

den religiøse diversitet som i stigende grad præger det danske religiøse landskab. Tro er en personlig og privat sag, og man ønsker ikke at pådutte sit barn den kristne tro, men samtidig har kristendommen en særlig kulturel og historisk plads i flere af forældrenes bevidsthed, og derfor er kristendommen vigtig at have kendskab til.

Kirkens aktiviteter skaber tilknytning til lokalområdet

Deltagelsen i kirkens aktiviteter forbindes af flere forældre med muligheden for at skabe et tilhørsforhold til sit lokalområde, og det er interessant at de interviewede forældre tillægger lokalområdet, og kirken som en del af dette område, en større betydning efter at de er blevet forældre.

Den samme følelse beskrives af Dorte fra Nørrebro som er i mødregruppe med Lea. For Dorte betyder tilknytningen til den lokale kirke at når hverdagens små gåture med børnene leder dem forbi kirken, som de bor meget tæt på, så kan de pege på kirken og tale om at det er her børnene er døbt. Lea fortæller at datteren ofte spørger om kirken er åben, og hvis den er, skal de lige en tur derind for at kigge på lillebrors hjerte på dåbstræet.

Louise fra Østerbro forklarer betydningen af det lokale således:

"...vi færdes lige pludselig i vores lokalområde. Vi boede der jo bare, men efter vi har fået børn, så får man også et tilhørsforhold til lokalområdet, og det kan man sige, der er kirken jo så også en måde at forankre lokalområdet, ikke."

Johanne fra Nordvest fortæller at kirken i hendes øjne har fået en større betydning for lokalområdet:

"... altså sådan de seneste år... det virker som om at kirken er blevet, i min verden i hvert fald, altså det er blevet sådan mere et sted der ikke kun handler om bøn og prædikener, men det handler også om noget sådan socialt og noget fællesskab og noget lokalområde."

At lokalområdet har betydning for forældrene kom også til udtryk i spørgeskemaet idet kirkens aktiviteter opfattes som en måde at skabe et tilhørsforhold eller en tilknytning til lokalområdet. Det lokale og det nære får altså en større betydning når man bliver forælder – man færdes mere i lokalområdet, og det er vigtigt for forældrene at skabe en følelse af at høre til som familie.

Forældrenes forhold til præsten og musikunderviseren

Det er udformningen af aktiviteten og afholdernes måde at være på der har betydning for Peter fra Nørrebro. Han fremhæver at det er et meget enkelt arrangement med præsterne og organisten som fungerer godt, og som gør det let for forældrene blot at møde op og nyde tiden med deres børn. Han beskriver især den personlige side af en af de to kvindelige præster:

"Hun har sådan en naturlig varme omkring sig ikke, som jeg synes er... jeg synes hun er ret sej faktisk, det må jeg sige."

At rytmikundervisningen i denne kirke varetages af kirkens to præster, som også står for kirkens babysalmesang, har den betydning at forældrene oplever en anden side af præsten end de er vant til fra søndagshøjmessen. Her er det således præsterne der møder forældrene, uden præstekjole, og det er dem der går rundt og taler med forældrene før og efter undervisningen.

Johanne fra Nordvest føler at præsterne fra børnegudstjenesterne er blevet en mulig ressource for hende selv:

"Jamen, jeg har bare sådan en følelse af at jeg ville kunne gå til dem hvis det var at det hele det bare var håbløst i mit liv, at så ville de kunne hjælpe mig med, sådan ligesom og... at finde troen igen eller... ja, finde vej"

Der hvor præsterne deltager i børneaktiviteterne, er forældrene generelt positive over for deres medvirken og har heller ikke de store forbehold overfor de enkelte kristne elementer. Spurgte til velsignelsen ved barselshøjskolen svarer Louise fra Østerbro med en humoristisk tone:

"Der er aldrig nogen der har taget skade af en velsignelse, det tror jeg ikke."

Præsterne deltager ikke på det babysalmesangshold på Østerbro som Louise, udover barselshøjskolen, er med på, og hun undrer sig over det, som hun forklarer her:

"Det er jo en chance for lige at komme ind og sige: hej, jeg er et helt normalt menneske og jeg er ikke sådan en der står deroppe og taler dunder. ... Fordi vi kommer jo ikke i kirke. Vi kommer jo ikke til gudstjeneste mere, fordi det kan man jo ikke med hende her så hvis de vil... det er jo en super smart måde lige at få set flokken på, ved at vise flaget"

Ane fra Vesterbro forholder sig positivt til sognepræstens deltagelse ved babygudstjenesten. Hun fortæller at præstens udlægning af symbolerne i adventssalmen *Blomstre som en rosegård* var meget oplysende og forklarer her hvad det betyder for hende mere generelt at præsten deltager ved babysalmesang:

"Jeg synes det er rigtig fint. Og også en fin måde at minde folk om, om at babysalmesang jo selvfølgelig bare er babysalmesang og vi lærer salmer og vi... men vi kan også prøve at forbinde det med hvad det egentlig er der foregår i kirken. At det også er forbundet med kristendommen på en eller anden måde."

Lea har i en periode boet et andet sted med sin familie, men da hun vendte tilbage til Nørrebro, var præsten som står for babysalmesangsundervisningen et kendt ansigt fordi hun også har døbt Leas datter. Her fortæller hun om sit forhold til kirken og præsten:

"Næsten lige da vi var flyttet, cyklede vi tilfældigvis forbi den dag de havde juletræstænding ude foran kirken, og stoppede op og var med til at danse rundt og fik pebernødder og sådan noget. Det var faktisk rigtig fint, og der var (præstens navn) der så, og vi gik hen og hilste på hende for hun havde døbt min datter. Så det var sådan en meget fin markering af at nu var vi tilbage ved vores egen kirke."

Lea fortæller at hun ville have gået til babysalmesang uanset om det var præsten eller en musikunderviser der stod for undervisningen, men alligevel har præsten en betydning for familien:

"Men jeg er rigtig glad for at det er hende. Fordi igen med den der tilknytning, at jeg føler at hun er der. Og selvom hun jo har mange sognebørn, så husker hun Claras navn og siger: ej, hvor er hun blevet stor, og hun ligner ham, og sådan. Altså det betyder noget, synes jeg. At der er en eller anden form for nærhed. Det er det modsatte af at være anonym."

Selvom Lene fra Sydhavnen er skeptisk over for det kristne indhold i børnegudstjenesterne, så synes hun godt om præsterne, og en af kirkens frivillige har en særlig betydning for hende. Lene taler med den frivillige når de er til børnegudstjenester, og det er også hende der inviterer Lene til kirkens begivenheder via Facebook. Desuden bor den frivillige i samme andelsboligforening som Lene, så hun er et kendt ansigt fra familiens lokalområde.

Musikunderviserne som typisk står for kirkens musiske aktiviteter, har også betydning for forældrene. Pernille fra Christianshavn begyndte til babysalmesang i den lokale kirke for otte år siden og er herefter kommet der med alle tre børn i sine barselsperioder. For hende er undervisningen af høj kvalitet, og Pernille uddyber her hvorfor undervisningen er særlig for hende:

"Det er bare musik af høj kvalitet, og så er de, jamen de er søde og... de gør det på sådan en god, fin måde, synes jeg. Altså babysalmesang har været helt særligt der i (kirkens

navn), synes jeg. Fordi det... de er eminente til sådan at skabe et rum hvor det kun er musikken, og de går meget op i, altså at det skal være på et højt plan og at de voksne ikke må snakke. Jeg har været til andre arrangementer i kirker hvor de voksne... hvor der ligesom ikke er den kultur, og så betyder det jo, det betyder rigtig meget. Hvor de voksne småsnakker, og de ødelægger virkelig meget.”

Merete fra Østerbro beskriver babysalmesang som en af de bedste oplevelser i sin barsel, og i hendes tilfælde var det musikunderviseren ved babysalmesang der anbefalede hende at fortsætte til rytmik for de lidt større børn.

I forældrenes beskrivelser af deres forhold til præster, musikundervisere og andre af kirkens ansatte er det karakteristisk at forældrene udtaler sig i meget positive vendinger om den person de har haft personlig kontakt med. De steder hvor præsterne er involveret i de aktiviteter som traditionelt set har et mere musisk indhold, er holdningen også positiv, ligesom de kristne eller liturgiske elementer modtages godt. Forældrene er glade for aktiviteterne som de er, og der er hermed ret vide grænser for hvor meget det kristne eller liturgiske kan fylde. Besøgene ved de forskellige aktiviteter viste at når præsterne var til stede og præsenterede en liturgi for forældrene, så fik det en positiv modtagelse hos de interviewede forældre.

I overgangen fra barsel og babysalmesang til en hverdag med arbejde og institutionsliv, ser det ud til at have en betydning når en af kirkens ansatte anbefaler deltagerne at fortsætte med en anden aktivitet. Måske havde deltagerne fundet frem til tilbuddet alligevel, men da spørgeskemaundersøgelsen viste at 20 % af de forældre som kun har deltaget i babysalmesang ikke kender til andre aktiviteter for børn i kirken, er der et potentiale for at udbrede kendskabet til kirkernes andre børneaktiviteter. Nogle kirker har måske ikke et stort udvalg af børneaktiviteter, men i de tilfælde kunne man forestille sig at man i højere grad fortalte forældrene om aktiviteter i nogle af de andre kirker i lokalområdet, hvis målet er at flere forældre fortsætter med at komme i kirken efter babysalmesang, og i mindre grad at det skal være i en bestemt kirke man kommer. Desuden viste spørgeskemaundersøgelsen også at et flertal af babysalmesangsforældrene er villige til at komme i andre kirker hvis der her er en aktivitet som deres egen kirke ikke har.

Præstens og musikunderviserens perspektiver

I det følgende analyseres ti interviews med seks præster, tre musikundervisere og en provstikoordinator fra forskellige kirker i København og på Frederiksberg. Interviewene er udført som en del af feltarbejdet i kirkerne, og alle informanter er udvalgt fordi de er involveret i kirkens børneaktiviteter på forskellige måder. I analysen fokuseres der særligt på præstens rolle i forbindelse med babysalmesang, musikformidlerens og præstens eventuelle samarbejdsrelation, tilgangen til målgruppen børn og børnefamilier og holdningen til kirken i samfundet mere generelt. Af hensyn til informanterne er alle interviews anonymiserede.

Præstens rolle ved babysalmesang

De seks interviewede præster arbejder med deltagelsen i babysalmesang og børnegudstjenesterne på forskellige måder. I to af de ni kirker hvor feltarbejdet er udført, er det præsterne der varetager babysalmesang, og i den ene af de to kirker samarbejder de to præster om både babysalmesang og rytmik for 1-3 årige. For de tre sidste præster er deltagelsen i babysalmesang en månedlig og halvårlig begivenhed og foregår som en babygudstjeneste.

Fælles for flere af præsterne i denne undersøgelse er at de har måttet arbejde med og udvikle præsterollen over tid for at finde en meningsfuld tilgang til deltagelsen i babysalmesang. Således fortæller præsten ved den halvårslige babygudstjeneste at det er vigtigt for ham at præsten i et vist omfang er til stede ved babysalmesang, og denne holdning afspejler også et ønske fra kirkens menighedsråd om at præsten skal være til stede ved babysalmesang. Derfor har han, sammen med kirkens musikpædagoger, fundet frem til at han ved et moment i undervisningen hvor børnene har leget med tørklæder oppe i koret og derefter ligger og tumler rundt, kan komme med en kort fortælling, som på dagen for observationerne af babygudstjenesten handlede om symbolikken i salmen *Blomstre som en rosegård*. Desuden finder han også plads til velsignelse, Fadervor og lystænding, hvorved babygudstjenesten rummer nogle af højmessens liturgiske elementer.

For en af de præster som står for al undervisningen i babysalmesang, opbygges den ugentlige undervisning med udgangspunkt i højmessens liturgi, idet der indgår flere salmer, velsignelsen lyses, der bedes Fadervor, læses et skriftsted og en særlig keltisk velsignelse. Hun fortæller at hun løbende har indarbejdet de liturgiske elementer, og at hun hver gang har været spændt på forældrenes reaktioner, men oplever at det bliver modtaget godt. Præsten fortæller også at hun har oplevet hvad den personlige relation til en af kirkens ansatte kan betyde for skabelsen af en menighed. I hendes kirke havde de således en kirke- og kulturmedarbejder som havde opbygget en stor menighed af børnefamilier, og da hun stoppede, faldt mange af dem fra, især ved børnegudstjenesterne. Sognepræsten indså derfor at hun måtte lægge kræfter i at skabe en relation til sognets børnefamilier, og hun argumenterer for at børneaktiviteterne skal prioriteres fordi folkekirken generelt gerne vil have flere forskellige aldersgrupper til at komme i kirken, samtidig med at mange af dens tilbud primært retter sig mod den ældre del af befolkningen.

Hos præsten ved den månedlige babygudstjeneste er der også en klar holdning til, at kirkens børneaktiviteter skal skille sig ud fra de aktiviteter som foregår udenfor kirken. Babysalmesang skal således opbygges omkring salmerne og i mindre grad omkring børnesange, og desuden skal der indgå bibelhistorier fordi det er kirkens opgave at være forkyndende i alle dens aktiviteter.

For de to præster som sammen står for rytmik og babysalmesang, er det årstidens salmer og kirkerummet som er det bærende og forkyndende element i undervisningen. Her prioriteres det at begge præster deltager, fordi man ikke ønsker at kirken skal have to menigheder, som de forklarer. Menigheden skal kende begge kirkens præster, og når det er præsterne der har babysalmesang, har det også den betydning at dåbsforældrene kender dem hvis de efter dåben måske kommer til kirkens babysalmesangshold. For den mandlige præst ved den halvårslige babygudstjeneste er det også vigtigt at være til stede fordi nogle forældre går med tanker om dåben som de kan have brug for at drøfte med en præst, ligesom præsten også kan henvise til muligheden for at få økonomisk støtte igennem menighedsplejen hvis der er behov for det.

For alle præsterne gælder det at børnefamilierne er en vigtig målgruppe. For de to samarbejdende præster har det således stor betydning at børnene kommer i kirken fordi det er i barndommen at forholdet til kirken grundlægges, som den ene forklarer her, med et smil:

"... hvis de lærer at de må være her som små, så har de lært det fra starten. Så tror de måske også at de må komme som voksne"

Den samme holdning kommer til udtryk hos den kvindelige præst som er involveret i den halvårslige babygudstjeneste. Børn og børnefamilier er en vigtig målgruppe for kirken, og kirkens forskellige børneaktiviteter giver mulighed for at opbygge og bevare en personlig

relation til dem. Hun fortæller at de unge måske vil komme mindre i tiden efter konfirmationen, men idet de er vant til at komme i kirken, vil de måske også være mere tilbøjelige til at føle sig velkomne her når de bliver ældre, og de vil vide at kirken også har noget at byde på for dem. For denne kvindelige præst er der også en mere personlig investering i børnefamilierne, for som hun fortæller, er det en stor glæde at kunne følge familierne fra dåben over babysalmesang til børnegudstjenester, minikonfirmand og konfirmation.

At man er uddannet teolog, betyder dog ikke nødvendigvis at man brænder for at arbejde med børn og børnefamilier, og det var heller ikke udgangspunktet for præsten ved den månedlige babysalmesangsgudstjeneste, men for hende er dette arbejde nu noget af det allervigtigste i præstegerningen. Selvom hun som præst henvender sig mere til forældrene ved babysalmesangsgudstjenesten, så tror hun alligevel på at kirkens børneaktiviteter giver børnene et forhold til kirken som de tager med sig ind i voksenlivet.

Babysalmesang handler også om forældrene

For to af de tre præster som deltager ved den månedlige og halvårslige babygudstjeneste, er der en stærk bevidsthed om at præsterne taler til forældrene ved babygudstjenesterne, som en af dem forklarer her:

"... det er jo den helt store ting med babysalmesang at det jo ikke så meget er børnene som det handler om, som det er mødrene eller forældrene, fordi den generation... de generationer de er i, har ikke så meget bibelhistorie og salmesang med sig, men det lærer de så nu. Sådan så at det er jo et missionalt sigte over for forældrene det også drejer sig om."

Citatet viser at præsten ser det som sin opgave at forkynde over for forældrene ved babysalmesang fordi denne generation typisk ikke er kirkevante. For præsten som deltager ved den halvårslige babygudstjeneste, er der heller ikke tvivl om at han henvender sig til forældrene når han deltager, men han lægger vægt på nødvendigheden af at formulere sig kort og præcist fordi det er denne tilgang som fungerer bedst overfor netop denne målgruppe.

Flere af de præster som er involveret i babysalmesangsundervisningen, fortæller om de samtaler de har med forældrene før, under og efter undervisningen. Forkyndelsen foregår således ikke kun i undervisningen, men kan eksempelvis også foregå i det mere uformelle møde mellem præster og forældre ved kaffen efter undervisningen. Præsten der står for al undervisningen i babysalmesang, sætter sig således altid sammen med deltagerne efter undervisningen. Hun fortæller at mødrene eksempelvis har været optaget af hvem kirken er opkaldt efter og hvordan navnet optræder flere andre steder i lokalområdet. På dagen for observationerne i kirken handlede snakken især om fordomme omkring babysalmesang, idet nogle af mødrene har oplevet at venner og bekendte ofte tror at babysalmesang er "meget kristent". Hertil uddyber præsten at der jo faktisk er flere kristne elementer i undervisningen, men at mødrene tilsyneladende ikke opfatter det som "meget kristent". Hun forestiller sig at mødrene med dette udtryk har en "salvelsesfuld" udlægning af kristendommen i tankerne. For mødrene er det kristne indhold i babysalmesangsundervisningen altså tilsyneladende ikke for meget eller for religiøst, men måske blot i overensstemmelse med hvad de forventer at opleve i kirken.

At præsten deltager ved babysalmesang har også betydning for forældrenes opfattelse af præsten. Således fortæller den kvindelige præst som står for al undervisningen i babysalmesang at hun flere gange har oplevet at mødrene giver udtryk for at mødet med hende har forandret deres forestilling om hvordan en præst er. En mor hvis barn er døbt i en

anden kirke, fortalte således at dåbspræsten her var meget sød, men "bare helt vildt præst. Det er jo slet ikke ligesom med dig. Dig kan man snakke med", som sognepræsten gengiver moderens ord. Præsten oplever altså selv at mødet med forældrene, uden præstekjole og omkring en mindre formel aktivitet, skaber en anden ramme for samtale og bekendtskab end overgangsritualerne giver mulighed for.

For den kvindelige præst som medvirker ved den halvårslige babygudstjeneste, er der et stort ønske om at blive mere involveret i babysalmesangsundervisningen. Ønsket udspringer af erfaringen med minikonfirmanderne i kirken, som også kommer til børnegudstjenesterne med deres familier. Præsten oplever altså at den personlige relation og det at præsten er et kendt ansigt ved alle kirkens børneaktiviteter har en betydning for forholdet til børnefamilierne.

Barselshøjskolen skiller sig ud, i forhold til mange andre af Hovedstadens barselstilbud, fordi det er et tilbud med et intellektuelt indhold rettet mod forældrene hvor der samtidig er tid og rum til at babyerne kan være med. Herved skaber folkekirken et tilbud som måske rammer en gruppe af forældre der savner et indhold rettet mod de voksne i deres barselsperiode. Man forsøger altså i høj grad at tale til forældrene, hvor mange barselstilbud har børnene i centrum. Desuden forsøger man også at skabe et møde med præsten igennem den faste andagt, og herved kan både dåbsforældre og folk der ikke har ladet deres børn døbe få en form for relation til præsten og mulighed for at tale med præsten hvis de har brug for det; det er nemlig langt fra alle forældre der møder præsterne til babysalmesangsundervisningen, og de der ikke har fået døbt deres børn, har ikke mødt præsten ved dåbssamtalen.

Den ansvarlige provstikoordinator fortæller at højskolen i udgangspunktet er et tilbud rettet mod dem der ikke har en tilknytning til folkekirken. Koordinatorens oplevelse er dog at mange af de tilmeldte forældre har gået til babysalmesang før eller har fået døbt deres barn og derfor har hørt om barselshøjskolen. Det er altså en udfordring at nå dem der ikke i forvejen har en tilknytning.

Præstens rolle ved børne- og familiegudstjenesterne

Som med babysalmesang er børnegudstjenesterne også ofte en gudstjenesteform som præsterne over tid har fundet en form og et niveau for som passer til børnene. Her fortæller den mandlige præst ved den halvårslige babysalmesangsgudstjeneste om en af sine første oplevelser med de små børn:

"Jamen jeg kan huske en gang ved en børnegudstjeneste, så da jeg havde, da jeg ville have vendt mig om for at sige indstiftelsesordene, så var der et mylder af treårige der sådan gik rundt og havde fået fat i alterbægrene og slog dem mod hinanden og hyggede sig, og lå og rullede rundt på knæfaldet. Så kom jeg til at tænke på en Pampers reklame jeg havde set, med nogle voksne hvor en sidder og trykker på den samme tast på en computer, en anden sidder og slår på et glas med en blyant og en tredje tegner en streg på væggen – hvilke børn har ikke gjort det? Og så stod der sådan en tekst: dette er fuldstændig normal menneskelig adfærd når man er halvandet år gammel. Og så gik det op for mig at de hygger sig jo bare."

Eksemplet skaber et godt billede af den store udfordring der ligger i at arbejde med børn i kirken, fordi præsten her møder nogle helt andre udfordringer end med den voksne menighed. De steder hvor gudstjenesterne ikke er rettet mod en specifik aldersgruppe, som eksempelvis baby- og tumlingegudstjenesterne, kan præsterne stå over for at skulle forberede en gudstjeneste for børn fra babysalmesangs- til konfirmationsalderen, hvilket er en meget

stor pædagogisk udfordring. Samtidig er det måske også her folkekirken skiller sig mest ud fra mange andre tilbud til børnefamilier fordi mange af dens aktiviteter formår at inkludere babyer såvel som bedsteforældre.

Hos præsten fra citatet ovenfor er der en rimelig fast liturgi ved børnegudstjenesterne som altid inkluderer et kort nadverritual med saftvand som ifølge ham er et populært ritual blandt børnene. I hans kirke har de oplevet op- og nedgang i antallet af besøgende ved børnegudstjenesterne, og hvor det er svært at forklare hvad nedgangene skyldes, så forklarer han at det er af meget stor betydning at familierne tager bekendte med til gudstjenesterne; den bedste anbefaling er altså den mundtlige anbefaling fra bekendte, hvilket harmonerer med spørgeskemaundersøgelsens resultater som viste at mange forældre hører om kirkens aktiviteter fra venner og bekendte.

For den kvindelige præst som deltager i den halvårslige babygudstjeneste, er det et vigtigt mål at skabe dialog og at inddrage børnene i børnegudstjenesterne. Det kan være i form af en aktivitet eller ved at stille spørgsmål om temaet for gudstjenesten, ligesom hun forsøger at tale i børnehøjde og om emner og følelser som børnene kan relatere til.

Musikunderviserens tilgang

Der er foretaget interviews med tre kvindelige musikundervisere som arbejder med børn og børnefamilier på forskellige måder, og som har forskellige samarbejdsrelationer til præsterne. Alle underviserne har en konservatorieuddannelse og mange års erfaring med undervisning i folkekirken. To af musikunderviserne har et relativt begrænset samarbejde med præsterne om henholdsvis babysalmesang, som den ene underviser i, og rytmik for 1-3 årige, som den anden underviser i. Den sidste musikunderviser har et omfattende samarbejde med præsterne i de kirker som hun underviser i, ligesom hun underviser i en bred vifte af kirkens børneaktiviteter for forskellige aldersgrupper.

For musikunderviseren ved rytmik for de 1-3 årige er det opfattelsen at det i høj grad er nogle af de samme børn og forældre som fortsætter fra babysalmesang til rytmik når barslen slutter. Det er meningen at hun for fremtiden skal være ved denne kirke flere timer om ugen, og hermed vil man forsøge at skabe en relation til familierne så de møder hende som musikunderviser ved de fleste af kirkens børneaktiviteter. I denne kirke er der altså en opfattelse af at et kendt ansigt kan skabe tryghed og relation til børnefamilierne i området så de får lyst til at fortsætte med at komme i kirken efter babysalmesang. Hun nævner her at forældrene kan være fremmede over for hvad det vil sige at gå til børnegudstjeneste, og her kan det kendte ansigt måske være med til at afmystificere det.

Præsterne i denne kirke kommer indimellem forbi rytmikundervisningen og drikker kaffe og taler med forældrene efter undervisningen, og efter hendes opfattelse er denne form fin fordi koncentrationen hurtigt ryger hos de små og forældrene. Derfor er det musikunderviserens erfaring at det er godt at lære præsten at kende igennem den uformelle snak som kan opstå efter undervisningen.

I en af feltarbejdets andre kirker er præsterne slet ikke involveret, på trods af at der faktisk er et ønske fra både præster og musikunderviser om et tættere samarbejde. Hun har et helt klart formål med sin undervisning, og det er at give forældrene kendskab til salmeskatten som hun selv holder meget af. Hun synes det er vigtigt at forældrene lærer dem at kende, og at de synger dem for deres børn. Desuden mener hun at dette tilbud til børnefamilierne kan være med til at "afmystificere" kirken fordi de ofte føler sig fremmede i forhold til at komme i kirken. Hun uddyber at hendes oplevelse er at mange forbinder kirke og kristendom med forbud og skam, og her kan babysalmesang være med til at ændre denne opfattelse fordi

babysalmesang i høj grad handler om kunst, glæde og hygge. Musikunderviseren mener ikke at der er behov for et tilbud efter babysalmesang. Det er hendes erfaring at familierne ikke har tid i hverdagene efter barslen, og dem der har, kan hun henvise til en musikalsk legestue under Musikskolen hvor hun også underviser.

I en af kirkerne, hvor præsten og musikunderviseren har et omfattende samarbejde, tegner der sig en fortælling om en udvikling i kirkens relation til musikunderviserne. Musikunderviseren forklarer at det i mange år foregik sådan at hun kom og åbnede kirken, tændte lyset, bød folk indenfor, underviste og sagde farvel igen. I dag er forholdet til kirken tættere, både fordi mange musikundervisere har udvidet deres repertoire, men også fordi "at kirken har inviteret musikpædagogerne ind" som hun formulerer det. I dag sættes der således ressourcer af til at kirketjeneren kan hjælpe til omkring undervisningen, og lige så langsomt er præsterne også begyndt at involvere sig mere. Hendes oplevelse er at der hvor præsterne har været interesserede i at deltage, der er der skabt et godt samarbejde med musikunderviserne. Det er samtidig en del af hendes stillingsbetegnelse at lukke "hullet" mellem babysalmesang og spirekor, således at der kan tilbydes aktiviteter for børn i alle aldersgrupper. Arbejdet har indtil videre resulteret i aktiviteter for de 1-3 årige, de 4-6 årige og også tilbud for hele familien, uanset børnenes alder. Der er også kommet flere nye gudstjenester til, som babygudstjenester og tumlingegudstjenester. Det voksende antal gudstjenester har krævet flere salmer, samtidig med at musikunderviserne har kunnet se et stort potentiale i at bruge salmerne og at udvikle dans eller bevægelse til dem, således at der næsten udelukkende bruges salmer i de musik orienterede aktiviteter som babysalmesang og tumlingemusik.

Det er gennemgående for de tre musikundervisere at de oplever at forældrene ved kirkens børneaktiviteter ikke er så fortrolige med kirken. Den sidstnævnte musikunderviser fortæller at mange af de forældre hun møder ikke har et særlig stærkt forhold til kirken, men at de i høj grad kommer til babysalmesang fordi de oplever at tilbuddet er af høj kvalitet, og at det er godt for barnet. Flere kommer også til hende og fortæller at de egentlig havde "opgivet" kirken, men at de med babysalmesang føler at kirken kommer dem i møde.

Omkring en tredjedel af kirkerne i København og Frederiksberg har et tilbud til børn og forældre efter babysalmesang, udover børnegudstjenesterne, men for flertallet af stiftets kirker er børnegudstjenesterne den eneste aktivitet mellem babysalmesang og minikonfirmand.

Samarbejdet mellem præster og musikundervisere

Hos den kvindelige præst ved den halvårige babysalmesangsgudstjeneste er der som beskrevet et ønske om at præsterne i højere grad skal være til stede ved babysalmesangsundervisningen. Selvom de endnu ikke er det, så fungerer samarbejdet med kirkens musikunderviser dog godt, og præsten fortæller at underviseren eksempelvis har et dåbstema og taler med forældrene om dåb, ligesom salmer og kirkerum bruges flittigt. Undervisningen rummer således en række kristne elementer selvom præsterne ikke deltager. Når denne kirkes præster har et ønske om at være mere synlige omkring babysalmesang, handler det altså især om at skabe en personlig relation til præsten, hvormed præsten bliver det kendte ansigt ved kirkens aktiviteter. I en af feltarbejdets andre kirker satser kirken i højere grad på at skabe en relation til børnefamilierne ved at lade musikunderviseren være en mere aktiv del af børnegudstjenesterne, således at hun er det kendte ansigt ved kirkens børneaktiviteter. Kirkerne anvender altså forskellige strategier i forhold til at skabe en relation til børnefamilierne i deres sogn eller lokalområde.

En af musikunderviserne understreger at det måske kan være en hjælp for præsten at tænke på at tale til mødrene når deltagelsen i de mere musisk orienterede aktiviteter skal planlægges, hvis man som præst har svært ved at finde sin rolle ved babysalmesang. Det kan være svært at indstille sig på at man skal tale meget lidt når man deltager i børneaktiviteterne, og musikunderviseren fortæller at hun og præsterne bruger meget tid på at evaluere hvilke elementer af baby- eller tumlingegudstjenesten der fungerede godt eller ikke fungerede godt. Musikunderviseren fortæller også at arbejdet i kirken er meget alsidigt, og at det også rummer et element af diakoni, forstået som omsorg for de forældre der kommer i kirken. Indimellem står hun over for forældre der har mistet en i den nærmeste familie, og som bliver meget berørt af de salmer der synges. I de situationer betoner hun vigtigheden af det kirkelige samarbejde hvor forældrene også kender præsten, så præsten kan hjælpe de forældre som har brug for sjælesorg.

Tilmelding eller drop-in?

De interviewede musikundervisere og præster har også forskellige holdninger til om forældrene skal tilmelde sig, eller om de blot kan møde op til undervisningen. Hvor der er åbne hold, er der ingen garanti for at det er de samme børn og forældre som dukker op hver gang. Omvendt forklarer en af musikunderviserne at nogle af forældrene på de åbne hold fortæller at de aldrig har gået til noget mere fast. For nogle forældre er det altså vigtigt at man ikke føler sig forpligtet ved at være tilmeldt en aktivitet. De åbne hold har også den effekt at de giver mulighed for at mange forældre kan dukke op; således var der henholdsvis 62 og 66 forældre og børn ved to af de observerede åbne babysalmesangshold. Hvor man skal tilmelde sig, er der derimod et loft over hvor mange forældre der kan være på holdene; typisk 12-15 forældre, og hermed får man ofte langt færre forældre og børn ind i kirken. Omvendt skabes der måske i højere grad en følelse af kontinuitet, og der er mulighed for at forældrene lærer hinanden bedre at kende. En anden fordel ved at have hold med tilmeldinger er at der herved oparbejdes mailinglister som giver mulighed for at kirkerne kan sende invitationer ud til børnegudstjenester eller andre begivenheder. På de åbne hold må man i højere grad satse på andre kanaler, som f.eks. Facebook eller Instagram eller den mundtlige invitation ved undervisningen, medmindre man aktivt indsamler mailadresser.

Kirken i samfundet

Fælles for de interviewede præster er at de alle har en klar holdning til spørgsmålet om kirkens rolle i samfundet. For den kvindelige præst der står for al undervisningen i babysalmesang, er babysalmesang netop et godt eksempel på en aktivitet der imødekommer folkets ønsker til kirken. Samtidig beskriver hun babysalmesang som en nødvendig aktivitet fordi det er vigtigt at ændre folks opfattelse af "hvad kirke og præst er". Det er vigtigt at folkekirken forsøger at vise at kirken rummer mange forskellige typer præster og kan tilbyde aktiviteter for alle. Når babysalmesang af nogle kritiseres for at gøre det mere "spiseligt" for folk at komme i kirken, så fortæller præsten at hun godt kan forstå synspunktet, men at det ikke harmonerer med den måde hun selv afholder babysalmesang på. Hun har altid haft Fadervor med i undervisningen, og føler ikke at de kristne elementer er noget der trækkes ned over hovedet på forældrene.

Præsten ved den månedlige babysalmesangsgudstjeneste oplever at forældrene ofte er tvivlende i forhold til deres tro, og "at de gerne vil kunne læne sig op ad mig". For hende har det altså betydning at kunne vise forældrene vejen og guide dem i forhold til deres tvivl.

For præsten ved den halvårslige babysalmesangsgudstjeneste er det vigtigt at han taler i et klart og nutidigt sprog som forældrene forstår ved denne form for gudstjeneste; her er forkyndelsen den centrale opgave. De to samarbejdende præster fortæller at de sætter en grænse når skolerne gerne vil holde juleafslutning hos dem, men samtidig ikke ønsker at der skal være gudstjeneste, for så kunne afslutningen ligeså godt holdes et andet sted end i kirken, som de forklarer.

For den kvindelige præst ved den halvårslige babygudstjeneste handler det om at forkynde det kristne budskab på en måde så folk kan relatere det til deres eget liv og deres hverdag. Hos hende er især Halloween-gudstjenesten meget populær, men denne gudstjeneste er samtidig meget omdiskuteret i forhold til sin relevans i folkekirken. Hertil mener hun dog at temaet om kampen mellem det gode og det onde også rummer mange perspektiver som taler ind i en kristen kontekst, og ser intet problem i at komme folk i møde ved at lade kristne budskaber indgå i en form eller kontekst som folk synes godt om.

Sammenfatninger og perspektiver til arbejdet med børn i kirken

I det følgende sammenfattes undersøgelsens vigtigste resultater, og der gives perspektiver og idéer til det videre arbejde med folkekirkens børneaktiviteter.

Dåb og medlemskab

- **Fravalg af dåb er ikke nødvendigvis fravalg af kirke:** Når man tager sit barn med til kirkens babysalmesang eller børnegudstjenester, er det ikke en selvfølge at ens barn er døbt, eller at man selv er medlem, idet omkring en femtedel af børnene ved kirkens børneaktiviteter ikke er døbte, og 14 % af forældrene ikke er medlemmer.
- **Forskel i dåbsprocent mellem babysalmesang og børnegudstjenester:** 90 % af forældrene ved børnegudstjenesterne har fået døbt deres børn, mod 61 % af forældrene ved babysalmesang, hvilket peger på at flere af de forældre der ikke har fået døbt deres børn, fravælger kirkens aktiviteter når salmesang er slut, hvorimod dåbsbørnene i højere grad fortsætter med at komme i kirken.
- **Dåben ses som en vigtig familietradition og indgangen til et fællesskab:** Med dåben får barnet adgang til det fællesskab som findes i kirken. Fællesskabet i kirken betragtes enten som et kirkeligt eller kristent fællesskab, eller som et mere abstrakt eller forestillet fællesskab med gode kristne værdier som man gerne vil give videre til sine børn.
- **Dåben ses som foreløbig og er til forhandling:** Blandt interviewforældrene er der i flere tilfælde tale om et forhandlingsspørgsmål, hvilket bekræfter resultaterne fra *Dåb eller ej?*, som viste at dåben kun vælges hvis den føles som et autentisk valg for forældrene. Det er vigtig for forældrene at barnet selv kan vælge, men argumentet bruges både som argument for og imod dåb.
 - *Kontakten til præsten kan være særligt vigtig hvis forældrene er i tvivl om dåben. Hvordan kan man sikre at præsten er et kendt ansigt for forældrene ved kirkens børneaktiviteter, så de føler at de kan komme til præsten med spørgsmål, eller at musikunderviseren rustes til at tale med forældrene om dåb?*

Forældrenes religiøse socialisering, tro og trosforestillinger

- **Forældreskabet markerer en ændring i forældrenes kirkegang:** De interviewede forældre er generelt ikke opvokset med hyppig kirkegang, men er typisk kommet i

kirken til jul og ved overgangsritualerne. De kom heller ikke meget i kirken før de fik børn, og forældreskabet og deltagelsen i kirkens børneaktiviteter og børnegudstjenester markerer hermed en klar ændring i deres kirkegang.

- **Forældrene er troende, men har svært ved at sætte ord på troen:** Forældrene ved kirkens børneaktiviteter er i højere grad villige til at betegne sig som troende, sammenlignet med den danske befolkning generelt. Der er dog tendens til at forældrene ikke er afklarede omkring deres tro eller beskriver sig som "delvist troende". Desuden tror de i højere grad på en særlig åndelig kraft end på en personlig Gud, hvilket også er karakteristisk for den danske befolkning generelt. Forældrene tror ikke på den Gud som de forestiller sig at kirken repræsenterer, men de fleste er sikre på "at der er mere mellem himmel og jord".
- **Forældrene har en klar forestilling om hvad det vil sige at være en troende kristen – en forestilling som de ikke kan identificere sig med:** Denne opfattelse blandt forældrene forklarer blandt andet hvorfor de giver udtryk for tvivl omkring deres egen tro og beskriver sig som "delvist troende".
 - *Det er vigtigt for præster, musikundervisere og andre af kirkens ansatte at vide at en væsentlig andel af forældrene er tvivlende i forhold til deres tro – hvordan kan denne tvivl imødekommes eller støttes?*
 - *Hvordan kan man arbejde med forældrenes forestillinger om hvad det vil sige at være en troende kristen?*

Synet på kirke og kristendom

- **Kristendommen ses som en betydningsfuld del af den danske kultur.** Forældrene føler at det er vigtigt at børnene får kendskab til kirke og kristendom for at kunne forstå den danske kultur. Kristendom skaber også sammenhængskraft og fællesskab. Det er dog ligeså vigtigt for forældrene at børnene får kendskab til andre religioner og andre trosforestillinger, og for den ene af de interviewede forældre, som ikke er medlem af folkekirken, er deltagelsen i børnegudstjenesterne ikke vigtigere end at deltage i andre aktiviteter i lokalområdet.
- **Kristne værdier:** Forældrene beskriver at kristendommen rummer nogle gode menneskelige værdier, som næstekærlighed og barmhjertighed, som de ser som vigtige kristne værdier at give videre til børnene. I forældrenes bevidsthed er folkekirken også vigtig fordi den holder hånden under socialt udsatte.

Motivationer for at komme i kirken med børn

- **Anbefaling:** Forældrene vil gerne anbefale kirkens børneaktiviteter og børnegudstjenester til andre, og de finder at kirkens aktiviteter er af høj kvalitet og har planer om at fortsætte med at komme.
- **Fællesskabet:** De kommer i høj grad for fællesskabet med venner og venners børn.
- **Det musiske aspekt** af aktiviteterne har stor betydning for forældrene.
- **Bibelhistorier og kristendom:** Det har betydning at børnene lærer om kristendom og hører bibelhistorier, ligesom forældrene ønsker at børnene skal lære om kristne værdier.
- **Kirken som vej ind i lokalområdet:** Deltagelsen i kirkens børneaktiviteter og børnegudstjenester betragtes som en måde at skabe tilknytning til lokalområdet på; noget som har fået større betydning for forældrene efter at de har fået børn.

- **Æstetisering af kirkerummet:** Flere forældre fortæller at det vækker en særlig følelse i dem at komme i kirken, og der er tale om en klar æstetisering af kirkerummet.
- **Høj kvalitet:** Generelt oplever interviewforældrene en høj kvalitet i kirkens aktiviteter, sammenlignet med andre lignende tilbud. Flere af forældrene deltager også i børneaktiviteter udenfor kirken, men den vigtigste motivation for at fortsætte i kirken er den høje kvalitet; særligt i de musik orienterede aktiviteter har underviserens eller præstens faglighed og evner afgørende betydning.
- **Kristendom i børnehøjde:** Forældrene ved børnegudstjenesterne forklarer at det er vigtigt for dem at bibelske fortællinger og kristne budskaber fortolkes og fremstilles så kirken møder børnene i øjenhøjde. Dette er vigtigt for forældrene fordi de gerne vil have, at deres børn skal have et godt forhold til kirken.
- **Ro i hverdagen:** Det er også af betydning at kirkens aktiviteter og børnegudstjenester skaber ro i både børn og forældres hverdag, og at kirken skaber en ramme om et betydningsfuldt samvær mellem børn og forældre.
 - *Det sociale aspekt er vigtigt for forældrene, så derfor er det vigtigt at kirkerne overvejer hvordan de bedst muligt kan skabe en god ramme om det sociale samvær, både under og efter aktiviteter og gudstjenester.*
 - *Hvis man som kirke ikke har et tilbud til børnene efter babysalmesang, udover børnegudstjenesterne, kan man overveje at henvise til andre kirker i nærheden som eksempelvis har tumlinge- eller børnerytmik. Forældrene ved babysalmesang er nemlig villige til at komme i andre kirker end deres egen (sogne)kirke.*
 - *Det er vigtigt for forældrene at de møder et kendt ansigt. Hvordan kan man arbejde med enten at involvere præsten eller musikunderviseren på tværs af kirkens børneaktiviteter og gudstjenester?*

Religiøs praksis

- **Bibelhistorier, tro og salmesang i hjemmet:** At tale med sit barn om tro og at læse bibelhistorier er praksis for lidt under halvdelen af forældrene ved kirkens børneaktiviteter og børnegudstjenester. Salmesang er dog den mest udbredte praksis, og her ses effekten af at 80 % af forældrene deltager i eller har deltaget i babysalmesang
 - *Når omkring en femtedel af forældrene ikke har ladet deres børn døbe, har de heller ikke fået en børnebibel. Hvis de alligevel gerne vil læse børnevenlige bibelhistorier for deres børn derhjemme, hvordan kan man så hjælpe med at give dem mulighed for det?*
 - *Når forældrene er så glade for salmeskatten, kunne man overveje hvordan undervisningen i babysalmesang i højere grad kan centreres omkring salmerne hvis den ikke allerede er det.*

Præster og musikundervisere

- **Ritualisering af babysalmesang får en god modtagelse:** Flere præster er bevidste om at de i høj grad taler til forældrene ved babygudstjenesterne, og at deres deltagelse er velfungerende når de taler kortfattet og præcist til forældrene. Desuden oplever de at de liturgiske elementer får en god modtagelse blandt forældrene. Hvor der velsignes, bedes Fadervor og gives en tekstlæsning til babysalmesang, er de interviewede forældre positive overfor det.

- **Relationsdannelse:** Både præster og musikundervisere oplever at deres deltagelse i kirkens børneaktiviteter eller børnegudstjenester skaber vigtige relationer til børnefamilierne.
 - *Den oplevelse bekræftes af forældrene, som taler om præster og musikundervisere i meget positive vendinger. Det skaber tryghed at forældrene kender kirkens ansatte – det kendte ansigt på tværs af aktiviteterne har altså betydning.*
 - *Der skabes en anden tilknytning til og forpligtelse over for kirken jo mere musikunderviseren er tilknyttet kirken og involveret i dens øvrige arbejde udover babysalmesang. Derfor kan kirkerne overveje deres ansættelser af musikunderviserne for at skabe en større tilknytning.*

Tilmelding eller drop-in?

- **Fordelene ved drop-in** er at det passer godt til børnefamiliernes travle hverdag at de ikke skal føle sig forpligtede, men kan komme når det passer for dem. Desuden kan man potentielt byde mange forældre indenfor i kirkerne ved drop-in. Ulempen ved drop-in er at der ofte er nye på holdene som skal introduceres til konceptet, og at nogle kan blive skræmte af store hold.
- **Fordelene ved tilmelding** er små intime hold og en følelse af kontinuitet fordi der ikke hver gang er nye på holdene. Desuden opbygges automatisk mailinglister på de tilmeldte som kan bruges ved indbydelser til børnegudstjenester og lignende. Ulempen er at man kan byde færre forældre indenfor, og at det er mindre fleksibelt når man skal være tilmeldt.

Litteraturliste

Danmarks Statistik 2017a	https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=20705&sid=indv2017
Danmarks Statistik 2017b	https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=24158
Durkheim, Émile 1995	<i>The Elementary Forms of Religious Life</i> , Translated by Karen E. Fields, The Free Press, New York
Iversen, Christina Skovgaard og Laugesen, Gitte Ranfelt 2014	<i>Tager du barnet ved hånden, tager du modern ved hjertet – rapport om forskning i børn og deres familiers relation til kirke og kristendom</i> , Center for Samtidsreligion, Aarhus Universitet
Krogsdal og Gottfredsen 2012	“Folket i folkekirken: de troende, de baggrundskristne - og dem, der gør-det-selv” i <i>Samtidsreligion - levende religion i en foranderlig verden</i> , s. 74-81, Center for Samtidsreligion, red. Marie Thomsen og Jørn Borup, Forlaget Univers, Højbjerg
Leth-Nissen, Karen Marie & Trolle, Astrid Krabbe 2015	<i>Dåb eller ej? Rapport om småbørnsforældres til- og fravalg af dåb</i> , Center for Kirkeforskning, Københavns Universitet
Rosen, Ina 2009	<i>“I’m a believer, but I’ll be damned if I’m religious – Belief and religion in the Greater Copenhagen Area – A focus group study”</i> , Lund University